

Redactie

Arie Krijgsman

Vijverlaan 101

3319 SN Dordrecht

e-mail:

arcon46@kpnmail.nl

telefoon

tussen 10.00 en
16.00 uur

078-7504575

b.g.h.

06-25160899

www.tenanker.com

“Ten Anker”

Dit webmagazine bestaat uit een combinatie van eigen speurwerk, binnen gekomen berichten en aangeleverde redactie, gein en ongein over de Koninklijke Marine, Koopvaardij, Visserij, Binnenvaart en ander maritiem nieuws uit het heden en verleden.

Disclaimer

Deze extra toevoeging van het web-magazine fungeert als verlengstuk en is onafscheidelijk verbonden aan de website:

<https://www.tenanker.com>

en conformeert zich aan de regelgeving zoals daar is vermeld.

.....

Er zijn altijd wel mensen die met mijn werk aan de haal gaan. Aan de ene kant is dat een teken dat ik het goed heb neergezet, maar ik sta niet toe lukraak te kopiëren voor andere dan puur privé doeleinden zonder daar schriftelijke toestemming voor te vragen.

Nummer 39 – 6e jaargang – 29 september 2023

Indië-reportage 1947 deel 9
Reisverslag smaldeel 5 - van mei t/m dec 1960 – 1e deel
De Grondlegging van 's Lands Zeemacht deel 2
50 jaar SMD Kon. Marine deel 5
Hr.Ms. de Zeeuw 1951 – 1968 deel VI
Smaldeel V 1968 (slot)
Compilatie Indisch Journaal deel IX
Kroniek van de varende visser 2
Herinneringen aan het Indië van 1942 deel 3
Uit de pers: de verdediging der Westerschelde

INDIË-REPORTAGE 1947

Deel 9

GEESTELIJKE VERZORGING.

Er stond een trieste soldaat met hangende schouders aan de kant van de straat. Het verkeer van Batavia raasde langs hem heen, maar hij zag noch hoorde iets.

Een jeep stopte bij zijn tenen, iemand vroeg: — Rij je mee? — De man droeg een versleten camouflage-overall zonder onderscheidings-tekenen. De soldaat zei lusteloos: — Ik moet nergens heen. —

De man keek hem onderzoekend aan en zei: — Ga tóch maar mee —.

Ze dronken een glas ijskoud bier in een restaurantje; de man van de jeep sprak veel, maar de soldaat zag er uit of hij doodmoe was. Opeens vroeg de vreemdeling: — Wat schort 'r aan? — Misschien dacht de soldaat toen, dat de andere toch maar een vreemdeling was, dien hij

waarschijnlijk nooit meer terug zou zien en tegen wien hij daarom gerust alles zeggen kon. In elk geval begon hij te vertellen. Hij struikelde af en toe over de woorden, want hij maakte haast met zijn ziel bloot te leggen. Zonder terughouding en soms schrijnend van oprechtheid.

Toen zij opstapten had de soldaat een adres in de hand en hadden ze een afspraak gemaakt.

Tot hun beider verbazing verscheen de soldaat op het af gesproken uur. De vreemdeling ontving hem op het terrasje van een aardig burgerhuis en droeg een khaki-uniform met drie sterren op elke schouderpassant. Hij woof de verlegenheid van den soldaat weg, drukte hem in een stoel, schonk hem een glas bier in en vertelde, dat hij vaak uit de afgelegen post overkwam om zijn getrouwde zuster hier op te zoeken. Toen gingen ze weer praten; over vele simpele dingen uit het leven en de natuur.

Zij ontmoetten elkaar nog vele malen daarna. De soldaat was een opgeruimde jongen geworden die veel en hartelijk lachte en niet zoveel problemen meer had. Hij liet foto's van thuis zien en vroeg op een dag: — Kapitein, weet U niet het adres van een pastoor? Ik zou zo graag weer eens met een pastoor willen praten ... —

— Dat is goed, — zei de andere en toen hij die avond de afgelegen buitenpost binnenreed en de schildwacht grijnzend: Ha die dominee — had gezegd, zocht hij meteen den aalmoezenier op met wien hij een bamboehuis deelde en vroeg hem het adres van een pastoor in de stad die tijd zou hebben voor een loslopenden soldaat.

Dit is niet zo maar een verhaal; misschien wel een exceptioneel feit. Niet omdat er maar doodenkele trieste soldaten rondhingen in de grote steden, maar omdat er veel te weinig veld-predikers in Indië zijn. Veel te weinig zaaiers in een onbegrensd veld waar de moeilijke omstandigheden dagelijks opnieuw, diepe, vruchtbare voren in trekken.

Het is ook niet, dat een soldaat moeilijk een pastoor kan vinden, maar vele soldaten dienen op een of ander bureau in de stad en wonen in los verband bij elkaar in ongezellige kazernes; de verleidingen liggen in de stad (als in elke stad ter wereld) hoger opgestapeld dan daarbuiten, waar elke post een eigen gemeenschapje is, waar d'e een den ander in de gaten houdt.

In de buitenpost heeft de aalmoezenier of veldprediker 's avonds alleen de slaapverblijven of geïmproviseerde cantine binnen te lopen om er zijn pupillen te vinden. De verveling en de leegte der avonden openen ginds grotere mogelijkheden tot gesprekken en intiem geestelijk contact.

Elke soldaat in de posten weet: — Dat is mijn aalmoezenier, mijn veldprediker —; als hij zijn moeilijke momenten heeft, weet hij hem te vinden.

In de steden raken de banden sneller los. Er zijn Katholieke en Protestantse Militaire tehuizen die alleen in naam verschillen, maar waar iedere soldaat en matroos en vlieger welkom is.

Kerkdiensten worden overal bekend gemaakt en elke dominee en pastoor, en elke willekeurige veldprediker of aalmoezenier zal tijd weten te vinden om een soldaat te ontvangen —, maar het is anders dan buiten. En men verdwaalt sneller in de stad. Dat is niets typisch voor een Indische stad.

Het gebeurde bij een compie aan de rand van Batavia, dat op zekere avond drie lustige soldaten zwaar in de olie binnenzeulden. De aalmoezenier, die toevallig in de buurt was, maande hen aan rustig te gaan slapen; één van de soldaten zette een wagenschuur op. De aalmoezenier was in goede conditie en vloerde hem bij de tweede mep; van pure verbazing sliep de hele barak binnen het kwartier.

De volgende ochtend stond de voltallige compie aangetreden en de aalmoezenier hield een toespraak; over drie soldaten die door hun gedrag de naam van de compie te schande hadden gemaakt; ze hadden elkaar beloofd, samen de kop tegen de moeilijkheden in te zetten en elkaar te steunen. Hoe móést dat nou? en wilden die drie soldaten nu eens in front van de troep hun excuses aanbieden aan de compie?

Zonder aarzeling traden drie soldaten uit het gelid. Eén hunner grijnsde vol waardering naar den aalmoezenier en kreeg een glunder knipoogje tot antwoord.

Langs de slechte wegen, door brandende zonnehitte en neergutsende slagregens, hotsen vreemde processies door Indië. Een jeep met naast den chauffeur een officier, die met zijn ene hand de pet vasthoudt en met de andere zich vastklemt; achterin de beveiliging van twee gewapende soldaten. Achter de jeep een weaponcarrier, waar in de laadbak enkele soldaten verbeten vechten tegen een lichtzinnig huppelend en dansend orgeltje. Tussen kuilen en gaten vindt de officier altijd gelegenheid om een armzwaai te smijten naar de schildwacht van de posten, waar zij langs jakkeren. — Het vliegende evangelie —, zegt de schildwacht vol waardering en spuugt stof uit de mond.

Een bataljon keerde na maandenlange zware acties terug in ruststelling. Zij hadden kameraden verloren, er lagen gewonden in het hospitaal en de schaduw van wat achter hen lag was in hun ogen. De geestelijke verzorging organiseerde gezamenlijk een actie van “geestelijke herbewapening”, die drie dagen duurde en waar het voltallige bataljon aan deelnam. Dagelijks waren er bijeenkomsten voor Protestanten en Katholieken, waarbij gezongen, gebeden en gesproken werd. Alles stond in het teken van het Kruis en in volkomen harmonie vonden Katholieken en Protestanten kracht en berusting in veel dat geschied was en moed voor wat nog komen ging.

Aan het einde van de derde en laatste dag was er een gezamenlijke maaltijd in een kloosterzaal, waarbij het bataljon bediend werd door zusters-Clarissen. Aan het slot van de maaltijd begon iemand te zingen, het voltallige bataljon viel in en zelden heb ik een soldatenlied zo krachtig horen zingen; het was hun strijdlid: — Het zwaard uit de schede ... — Er lag bereidheid en overgave in dit lied. Toen het bataljon na deze drie dagen van „geestelijke veldtocht” op de stad werd losgelaten, bleven excessen uit; de soldaat gedroeg zich waardig en ging gezond naar lichaam en geest terug naar de stellingen.

FRONTCABARET waardoor de soldaat met enkele uren van humor en muziek boven de geestdodende sleur van zijn bestaan wordt getild. Schildwacht waakt vanaf de kap van een truck.

Kerkplein op Zondagochtend. Geen wagenpark van een bataljon te velde kan oorlogszuchtiger aanblik leveren. In wanordelijke stapeling staan er pantser- en verkenningswagens, trucks, carriers en jeeps; sommige met de verse slikspatten langs de spatborden of grijs bestoft. En in vreemd-verstarde rust, als begrijpen zij niet wat al die lefgosers van hun meesters daarbinnen zoeken in dat schemerdonkere gewelf. Als de kerk leegstroomt, overheersen de khaki- en veldgroene kleur en dan breekt plots de ban over het kerkplein en barst het geloei van sterke motoren los, dat wonderlijk genoeg niet disharmonieert met het beierende gelui van de kerkklokken.

Weest U toch niet zo bang voor Uw soldaat. Ik wilde dat gij allen, en vooral gij, betweters, die slechts de stem verheffen over de voortwoekerende goddeloosheid en verwildering van den Nederlandsen soldaat in Indië —, en vooral gij, moeders en vrouwen en verloofden van onze soldaten, met mij konden staan in elke buitenpost, waar de veldprediker in de hete dag zijn bijeenkomst houdt met halfnaakte soldaten. Dat gij eenmaal een mis kon bijwonen in een frontpost; dat gij allen eenmaal kon heenzien over de gebogen schouders en ruggen en hoofden, waarover een bijna ontroerende overgave ligt.

Veel meer nog zou ik U willen laten zien; doch meer nog wenste ik, dat gij het beeld van Uw zoon, Uw echtgenoot, Uw vader, broer of verloofde thans voor de geest haalt. Zoals hij van U ging, zoals ge hem kent en hem vertrouwt.

Dan zou geen verguizend smaad-geschrift en het werpen met modder U meer kunnen verstoren.

En als gij 's Zondags naar de kerk stapt, bid dan, en bid elke dag en avond voor Uw jongens overzee en hun geestelijke verzorgers.

De soldaat, die er uit zag als een onvolgroeide garnaal, filosofeerde: — Me pestoorke is presies een nachtkassie. Daar ken je nouw al de vuiligheid van je ziel op neerlegge, presies zo as je saves je zakdoek en horlosie op 't nachtkassie zou leggen—. En elke ochtend bracht hij trouw als een hondje een bouquetje armtierige veldbloemen op de vervelozе tafel van zijn "nachtkassie".

WIMPIE WELFARE.

Bijna even belangrijk als de voeding is de ontspanning voor den soldaat te velde. Het leven daarvoor stompt onherroepelijk af en vervlakt de interessen. De gevechtswaarde vraagt, dat de geest helder blijft en ontvankelijk voor alles, wat er om den soldaat heen gebeurt. Daartoe moet de soldaat iets te doen hebben wat zijn geest bindt en in tijden van gedwongen non-activiteit zijn krachten en dynamiek gezond afreageert. Er moet veel en goede lectuur zijn; zijn brein moet steeds opnieuw geslepen worden aan kruiswoordraadsels. Op geregelde tijden moet hij een film of een cabaret zien; het houdt hem op de drift van het dagelijks gebeuren en voorkomt, dat hij met de stroom van onverschilligheid meegesleurd wordt. Niets is zo funest voor den soldaat als wanneer hij, versuft en afgestompt, zich maar laat gaan.

Tevens moet hij geregeld rantsoenen sigaretten, drank, snoep, toilet-artikelen en dergelijke krijgen. Er is in Indië van alles te koop, men kan het niet zo krankzinnig bedenken of op de passars en langs de straten is het te verkrijgen. Maar wanneer de soldaat op diè markt aangewezen is, is hij meteen geruïneerd, want ongestoord woekert de zwarte handel voort en bereikt ongelimiteerde hoogten.

Voor al deze dingen en voor veel dingen nog meer zorgt Wimpie Welfare.

Wimpie is nog maar een pas-beginnend jong; met al de fouten, die een pas-beginnend jong maken kan. Maar in zo velerlei opzicht is Wimpie de doodgewone soldaat. Soms heeft hij een andere gedaante, maar dan is hij in elk geval iemand, die veel voor den soldaat voelt. Zoals de mensen in Nederland, die inzamelingen honden voor boeken, tijdschriften, radiotoestellen, cantinewagens en wat niet al. En de mannen en vrouwen in Indië, die als burgers op de Welfare-kantoren werken en nog zovelen meer.

Het is een reuzenwerk. Stapels boeken, gezelschapsspelen, tijdschriften komen vanuit Nederland toegestroomd naar het Welfare-Hoofdkantoor. Van daaruit moet het verder gedistribueerd worden naar de bijkantoren, die weer voor verdere expeditie zorg dragen. Over al de duizenden eilandjes van de archipel liggen troepen verspreid; verplaatsingen van detachementen zijn aan de orde van de dag, zodat voor dit alles een omvangrijke administratie moet bestaan, die feilloos werkt.

Sigaretten, dranken, bier, zeep, toiletgerei, schoensmeer, wat niet al; sportartikelen en honderd andere zaken die de Legerleiding moeten helpen, om bij de troep de geest vaardig en het lichaam gezond te houden. Enorme laadruimten van schepen, kustvaarders en vliegtuigen moeten dagelijks en wekelijks gebruikt worden voor de expeditie; trucks nemen het bij de havens en vliegvelden over. Het is een lange weg voor een tijdschrift uit de Nederlandse drukkerij den modderkruiper op zijn eenzame, hete post in Hollandia bereikt heeft, of via truck, hekwieler en dagenlang voortgepagaaide prauw in handen komt van den soldaat van post Long Iram, ergens begraven in de ontzaglijke oetan van Borneo.

Langs heel deze lange weg door lucht en over zee, over abominabele wegen die soms geen wegen meer zijn, soms over de woeste stroomversnellingen van rivieren hoog in het binnenland, door geluidloze krekens en wat niet al —, staan mensen. Soldaten en burgers, mannen en vrouwen, die allemaal Wimpie Welfare zouden kunnen heten.

Vaak is Wimpie de chauffeur van de filmwagen, die eenzaam langs de wegen hobbelt. Van post naar post; hij is chauffeur- monteur-filmoperateur-tovenaar. Hij is een jongen uit de troep, die weet wat zijn makker daar-vooraan ontbeert; daarom gunt hij zich geen rust. Alle wekdagen zwerft hij langs de buitenposten, over stoffige en modderige wegen; hij verwisselt honderdmaal een lekke

band, zoekt zich suf naar wat water als de motor is warmgelopen; hij morrelt aan tientallen onvindbare vervelendheden en wordt nerveus, omdat ginds de maats wachten en niet teleurgesteld mogen worden. Hij heeft soms de tijd niet om te eten en vaak trillen zijn smerige handen van vermoeienis, als hij alweer achter het apparaat staat om de voorstelling te doen beginnen. De zaal is de openlucht; soms onder de sterren of in het maanlicht, soms onder dreigende regenwolken die naar zwavel reken. Vleermuizen fladderen in de lichtkegel en werpen spookschaduwen over de beelden; buitenom zwirren de miriaden cicaden en

deint de enerverende zang van kikkers.

Zijn publiek bestaat uit halfnaakte soldaten op jerry-cans, lege munitiekistjes en wrakke stoelen; en uit honderden kampong- luidjes, die langs de draad, staan toegestroomd om met puilende ogen en open monden sissend, fluitend en boordevol verbaasde geluiden intensief mee te genieten. Als de week om is rijdt Wimpie zijn filmwagen terug naar de stad en recht naar de motorpoel om zijn wagen te laten reviseren. Maar hij tilt het draagbare toestel uit de wagen en geeft in zijn vrije avonden voorstellingen in de hospitalen. Soldaten op brancards en rolstoelen, een arm of been in dik gipsverband, strompelend tussen krukken en opgebleekt in de zwabberende hospitaal-pyama's vormen het publiek. Tezamen met de verpleegstertjes.

Soms is Wimpie de chauffeur van een cantinewagen, die dezelfde wegen gaat als de filmwagen. Hij rijdt ook naar de havens om nieuw-aangekomen troepen te onthalen; en op parades vangt hij de afkomende colonnes op met een tinnetje bier. Als hij ergens in de voorste lijn zit en hij hoort, dat er een patrouille is weggeweest of een actie gaande is, rijdt hij naar de troep toe en wacht ergens langs de kant van de weg op de bezwete, smerige, vermoeide maats.

De Wimpies van de film- en cantinewagens hebben hun moeilijkheden en teleurstellingen. Er zijn altijd lekke banden en mankementen aan de auto's, er is de oververmoeidheid die elke soldaat kent en deze Wimpies kennen rust noch duur. Zij kennen ook hun verdrietigheden; zo hebben de Wimpies van de cantinewagens het maandenlang moeten doen met wagens, die van de Europese winterfronten kwamen ; er waren kookbussen met automatische branders, waar je heerlijke chocolademelk in kon zetten; maar ijskasten tida-ada. En het zijn deze Wimpies, die het naar hun hoofd geslingerd krijgen, omdat dat pokke-bier en die pokke-limonade onsmakelijk lauw zijn. Maar ook dat is veranderd; er zijn nieuwe wagens gekomen.

En ook niet altijd zijn er moderne, draagbare film-projectoren geweest, compleet met geluidsapparaten.

Toen Tangerang bevrijd werd, vond de troep in een verzakt en verveloos zaaltje een oud koolspitsenapparaat. Meteen had niemand rust meer. In hun weinige vrije uren timmerden de soldaten de langwerpige zaal tot minder bouwvalligheid; schilderden de wanden en het toneeltje tot draaglijker uiterlijk, verbeterden het ventilatie-systeem en waarschuwden de Welfare. De Welfare verscheen in een aftandse oude Japanse truck; met Tommy-guns en geweren vanwege de benden, die nog overal rondschiimden langs de lange, ellendige weg, die boordevol weggegraven aarden wallen, gedichte valkuilen en vernielde bruggen zat. De Welfare zag het

toestel, trok er het hemmetje bij uit en bleef overnachten. Tien dagen na de bevrijding gaven ze een gala-openingsavond. Het was er benauwend- heet, de atmosfeer van een dampend oerbos. Het koolspitsenapparaat begon vol animo, maar liep reeds spoedig heet aan; daarom moest de voorstelling telkens even gestaakt worden. Druipeude handdoeken lagen over het toestel en waren, binnen enkele minuten weer droog gedampd. De film was oud en knapte soms. En speelde in een winter-seizoen, terwijl het publiek zijn verschoten gala-jasje er bij uittrok en de zakdoek uitwring. De beelden vervaagden al meer en meer tot het een schimmenspel in het donker was; en toen de drijvende operateurs in hun benauwd cabinetje op het punt stonden amok te maken, de film nogmaals afknapte en de hitte tot een borrelende stoomwolk was geworden —, applaudiseerden de jongens langdurig en dankbaar en zeiden: — Lanewe d'r maar mee uitscheije . . . — En op weg naar de tampatjes zongen ze zelfs omdat ze een film hadden gezien.

WORDT VERVOLGD

REISVERSLAG VAN SMALDEEL 5 (deel 1)

31 MEI – 20 DECEMBER 1960

LAS PALMAS—LOURENZO MARQUEZ—PORT LOUIS— FREMANTLE—HOLLANDIA—BIAK—SORONG— MANOKWARI—HOLLANDIA—NOUMEA—SYDNEY- AUCKLAND—JUAN FERNANDEZ—VALPARAISO- PUNTA ARENAS—RIO DE JANEIRO

Commandant: comandeur A. P. Ferwerda

Hr.Ms. Karel Doorman (vlag) commandant, kapitein ter zee A. J. Marcus

Hr.Ms. Limburg commandant, kapitein-luitenant ter zee V. R. IJ. Winkelman

Hr.Ms. Groningen commandant, kapitein-luitenant ter zee C. E. Wolderling

Lees verder....

DE GRONDLEGGING VAN 'S LANDS ZEEMACHT

Deel 2

door B. Vreede

Op 3 Mei 1573 ²¹⁾ was een nieuw placaat uitgevaardigd, houdende verbod van uitvoer van boter, kaas, zout, hop of anderen buiten Holland en Zeeland tenzij met paspoort van de Prins; voor Holland werd nog speciaal de uitvoer van granen naar landen onder de Hertog van Alva verboden. Toch bleek dit placaat mogelijkheden tot fraudes en abusen te bieden en er werd op 5 Mei 1574 een nieuw uitgevaardigd, wederom de uitvoer uit Holland en Zeeland o.a. van victuaille zonder betaling van licent verbiedend; cherschers moesten op de stromen en de passagiën de goede naleving controleren.

Reeds op 18 Mei 1574 verscheen het volgende placaat en alleen al op grond van deze snelle opeenvolging zou men mogen aannemen, dat er belangrijke bezwaren in het bestaande systeem gebleken waren. Iets hiervan blijkt misschien uit de titel van dit placaat, dat niet meer de uitvoer verbood doch deze juist permitteerde ²²). Alvorens tot een bespreking van dit bijzonder belangwekkende placaat over te gaan is het echter zaak eerst een blik te werpen op de situatie waarin het uitgevaardigd werd.

Situatie te land.

In deze tijd was de opstand van de landen van herwaarts over geheel teruggedrongen en hielden alleen Holland en Zeeland de strijd in onderling gescheiden gebieden vol. Na de overgave van Middelburg in Februari 1574 was Walcheren wel geheel verenigd, doch met Beveland en Schouwen het enige gebied in Zeeland, dat de Prins was toegedaan; Zuid Beveland en Tholen hielden nog de Spaanse zijde. De Vlaamse overwal was op een enkele plaats na — Biervliet — in Spaanse handen. Ook de Brabantse overwal was praktisch geheel Spaans met als uitzondering Geertruidenberg, 's Prinsen eigen stad.

De Zuid Hollandse eilanden hielden de zijde van de Prins, doch de nabijheid van de vijand maakte de situatie daar gevaarlijk. Een illustratie daarvan was de vloot van 11 kromstevens, door Requesens te Nieuw Gestel bijeengebracht, waartegen de Prins op 20 Juli 1575 een aanval ondernam, o.a. met zijn zo gewaardeerde galeien, waarbij alle vijanden werden genomen ²³).

Meer naar het Noorden was de Oostelijke oever van de Zuiderzee geheel in handen der Spanjaarden en door hun bezit van de Zuidoever — langs het Y tot aan de duinenrij toe — was Holland in twee scherp gescheiden gebieden verdeeld. Daardoor konden de Spanjaarden tevens langs het strand omvattend optreden tegen Noord- en Zuid Holland. Verder verdeelde Leiden's beleg het Zuiden van Holland nogmaals in tweeën waarbij de steden zich als een soort egestellingen in een onderwaterstaand en gebrandschat platteland handhaafden.

In Mei 1574 werden Leidsendam en Den Haag door de Spanjaarden bezet en na ampel beraad besloten de Staten op 30 Juli met veel moeite tot het doorsteken van de dijken. In het Zuiden van het gewest deed Vitelli een inval waarbij Woudrichem, Leerdam, Asperen en Heukelom genomen werden en de verdedigingslijn der grote rivieren in gevaar kwam. In het Noorden viel Chevreaulx Waterland binnen waar hij zijn hoofdkwartier in Assendelft vestigde en vandaar de Zaanstreek onder controle hield. De aanval op de West Friese zeesteden, die wel het doel van deze onderneming was, kwam echter tegen de wakkere Sonoy niet van de grond.

Hoe moeilijk in deze tijd de situatie in Holland geweest is blijkt tijdens de Pacificatie, toen men becijferde, dat het gewest voor 1 /3 had blank gestaan en 2/3 deel der plattelandsbevolking verlopen was ²⁴). Dat in die omstandigheden een gewest niet meer de lasten van de krijg zou kunnen opbrengen, had niet behoeven te verbazen; dat Holland en Zeeland dit konden blijven doen, is te danken aan de handel en scheepvaart, die zich buiten het land konden afwickelen en niet direct van de toestand ervan afhankelijk waren.

De Prins had zijn broeders verzocht een leger op de been te brengen om de drietandige Spaanse aanval af te trekken en mogelijk ook de andere gewesten weer tot de opstand te bezielen. Graaf Lodewijk, op 12 November 1573 tot Chief d'Armée en Capitaine Lieutenant Général benoemd ²⁵), was in Februari 1574 met 6000 voetvolk en 3000 ruiters — doch zonder veldgeschut — de Ryn overgestoken en ondernam een — mislukte — aanslag op Maastricht. Bij de tocht naar het

Noorden om de vereniging met de troepen van de Prins tot stand te brengen leed hij in April de verpletterende nederlaag bij Mook, die Graaf Hendrik en hemzelf het leven kostte. De Spaanse troepen hadden nu de vrije hand.

Situatie te water.

Uit de beschrijving van de situatie te land bleek reeds, in welke mate de opstandige gewesten door water werden omringd. In feite werden zij voor het grootste deel van hun grens door breed water gescheiden van de vijand, die op een aantal plaatsen enige kracht op dat element ontplooidde. De zeeprovincies moesten daarom een naar Oosten gerichte verdediging opstellen waarin schepen, geschikt voor de dienst binnenduins, een belangrijke rol hadden te vervullen. Hoeveel schepen dit vergde kan o.a. hieruit blijken, dat tijdens het beleg van Middelburg alleen al de afscherming van Walcheren tegen Z. Beveland 2 grote hulken en 11 heuden vergde benevens een menigte van schuiten ²⁶⁾, hier gebruikt in de betekenis van grote sloepen. Een andere illustratie vormden de 7 oorlogsschepen die aan de Klundert ingevroren lagen toen de Spanjaarden deze plaats in Februari 1574 ²⁷⁾ innamen. De vijand had, vooral in het Zuiden, de beschikking over vele uitvalsgaten, van welke altijd een tang beweging tegen doelen op de eilanden of tegen de zeesteden kon worden uitgevoerd.

Van Spaanse zijde gezien waren de posities van de opstandige gewesten bijzonder hinderlijk, daar ze met weinig en moeilijk bereikbaar territorium bijna alle toevoermogelijkheden van overzee naar de lage landen onder controle hadden. Slechts de vaart over de Eems, die een bevoorradingsweg bood voor Munsterland en het Kleefse — en daarmee voor de Spaanse Nederlanden als de vaart op de Rijn gesloten was — onttrok zich aan de controle van Holland. Dat het belangrijk was daarin te voorzien bleek, toen een groot deel van de bevoorrading van het Spaanse leger voor Haarlem via Emden geschiedde ²⁸⁾.

De Zeeuwen hadden in de slag bij Reimerswaal in Januari 1574 nogmaals hun meesterschap op Ooster- en Westerschelde bevestigd en handhaafden dit verder. De West Friese steden waren in een harde strijd met Amsterdam gewikkeld over de beheersing der Zuiderzee, die zij

in October 1573 met het verslaan van Bossu verworven hadden. In de zomer van dat jaar was Duco Martena, admiraal van Friesland, met 4 schepen op de Eems verschenen om de vlootuitrusting van Caspar de Robles, Heer van Billy, ter ondersteuning van Bossu, te verhinderen. Het Zuiderkwartier behoefde weinig met een zeegaande vijand te rekenen en kon alle aandacht wijden

Hollandse Hulk „DIE SCIMMEL' en een Kromsteven op de Zuiderzee (?) Anno 1565. Rijksmuseum P. Breughel de Oude

aan de ondernemingen op de binnenstromen. De versperring van de vaart binnendoor tussen Noord- en Zuid Holland moet grote moeilijkheden gegeven hebben. Een spoor hiervan komt mogelijk naar voren in de aanwijzing aan de Commissarissen op de aanhouding van de schepen in den Briel, dat zij de smalschepen met behoeften voor Noord Holland of Zeeland mochten laten passeren, mits zij ze bezichtigden en toezicht namen op het geschut ²⁹). Deze aanwijzing werd uitgevaardigd in de tijd dat het beleg van Zierikzee begon, maar uit het feit, dat ook Noord Holland genoemd werd — waar toen geen belangrijke operaties plaatsvonden — mag men misschien afleiden, dat deze vaart over zee voor wat men toch binnenschepen noemen mag, reeds in 1574 ontstond en het volgend jaar werd gelegaliseerd.

Hoezeer de situatie te water geruststellend lijkt, zij was het in feite niet en wel omdat Philips II een deugdelijk advies gekregen had over de vraag hoe de oorlog in de lage landen voort te zetten. Dit was afkomstig van de proviseur van de langdvoogd en kwam er op neer ³⁰), „*datter geen ander middel en was om de calamiteyten van herwaerts over te remedieren; ten ware hij sich meester conde maken van der zee*”. Philips besloot tot een uitrusting van een grote vloot met o.a. 9 geweldige Biscayers, de nodige victualie schepen en schepen en boten voor de landing. Requesens nam reeds 50 ervaren Nederlandse loodsen aan die hij per schip naar Boulogne zond om deze vloot op te wachten. Zelf deed hij te Antwerpen een vloot van ca 30 zeilen uitrusten om, in combinatie met deze Armada, een aanslag te ondernemen op het Brouwershavense Gat en daarmee Zeeland van Holland te scheiden. Wanneer er met dit plan iets mis mocht gaan moest de Spaanse vloot doorzeilen naar Emden om daar een basis te vestigen, zonder zich iets aan te trekken van de dan te verwachten protesten van het Duitse Rijk.

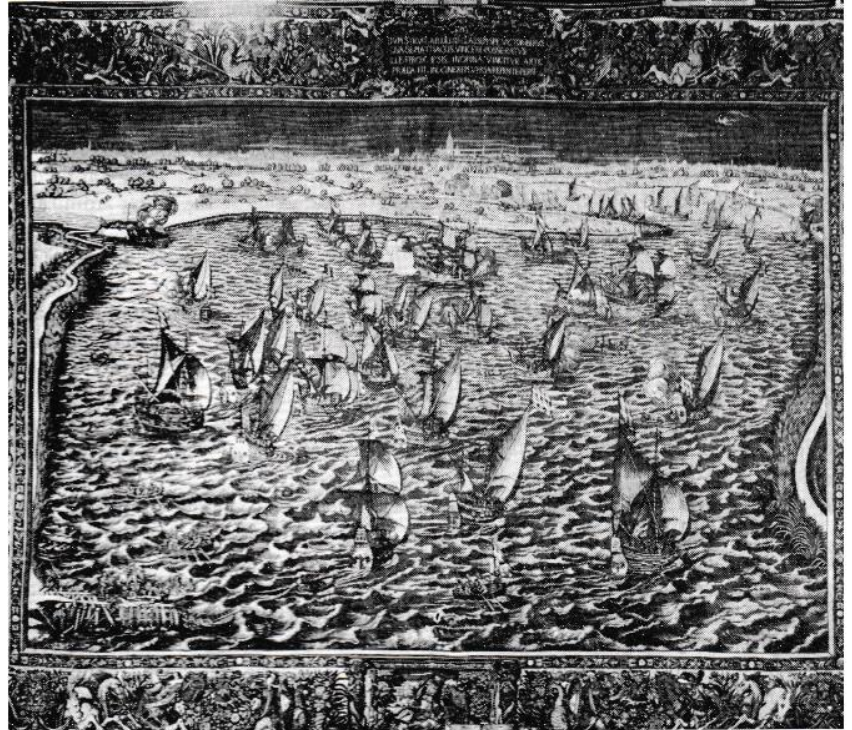
Ter voorbereiding van deze Armada, voor welke Requesens 200 schepen nodig achtte, werd in Spanje een embargo gelegd op Hollandse, Zeeuwse, Eemdbische en Oosterse schepen. Twee Nederlandse schippers, voerende „de Fortuyn” en „de Vliegende Geest”, zagen kans zich hieraan te onttrekken en de tijding van de plannen van Philips in het vaderland te brengen. Ook de contribuanten tot de gemeene saecke te Ipswich kregen lucht van de onderneming en zonden hun waarschuwingen over. Na langdurig aarzelen stond Koningin Elisabeth de 22e Juli 1574 de Spaanse vloot toe zich in haar havens van levensmiddelen te voorzien ³¹).

Thans werden onder leiding van Louys de Boyssot zeer uitgebreide voorzieningen getroffen om deze aanval af te slaan; één ervan was de bouw van de sterkte op „de Haeck” die voortaan de Veerse rede zou beschermen gelijk Rammekens de Walcherse. Maatregelen werden getroffen om alle betonning en bebaking op zeer korte termijn te kunnen verwijderen.

De Armada werd gesteld onder Don Pedro de Maldovado en hield 8 September 1574 haar processie ³²), waar behalve het bootsvolk, 15.000 soldaten ³³) monsterden voor de expeditie. Door het uitbreken van de pest op de vloot, welke duizenden opvarenden waaronder de admiraal deed sterven, moest de tocht worden afgelast waarmede een zeer ernstig gevaar voor deze gewesten was afgewend.

Reeds daarvóór echter was de bedreiging van de vloot te Antwerpen opgeheven, die te ernstiger was nu de Spanjaarden geen veldleger meer te vrezzen hadden. Een samenwerken van de vloot met de troepen van Requesens — die Bommel belegerde — en Vitelli zou een ernstige bedreiging voor de Z.flank en voor de Prins in de Bommelerwaard hebben gevormd.

Na de slag bij Mook kwam Valdez 26 Mei weer voor Leiden; 30 Mei bracht Boyssot deze vloot, die in verband met een muiterij der Spaanse troepen te Antwerpen de rivier tot Lillo was afgezakt, een vernietigende nederlaag toe. Meer dan de helft der schepen, waaronder dat van 20 metalen stukken van Adolf van Haemstede, de bevelhebber van het smaldeel, werden genomen of verbrand. Het was dank zij deze overwinning, dat Boyssot begin September met zijn ca 800 Zeeuwen, de bemanningen van naar schatting 20 schepen van oorlog voor dienst in de Zeeuwse wateren, voor het ontzet van Leiden naar het Noorden kon komen. Dat hij daarheen vertrok vóór het bericht van de mislukking van de expeditie uit Spanje in het vaderland bekend kon zijn, geeft wel aan, dat het zeewezen toen aan de limiet van zijn mogelijkheden kwam. Dit blijkt ook uit een resolutie van Zeeland ³⁴⁾ waarin besloten werd om, teneinde de tegen de Spaanse Armada uitgeruste en zeilklaare vloot te kunnen victuailleren, een aparte belasting in te stellen van 15 stuivers voor elke vuurstede; daartoe moest eerst een beschrijving van alle huizen worden gemaakt. Men kan zeggen, dat Leiden door deze zeeslag bij Lillo, waar de namen van de grote Zeeuwse aanvoerders dier dagen zoals Cornelis Claesz, Joos de Moor, Maerten Droghe, Evert Henricxsz ³⁵⁾ aan verbonden zijn, werd ontzet op een ogenblik, dat het feitelijke beleg nog maar net begonnen was.

De Slag bij Lillo 30 Mei 1574 *Abdy te Middelburg.*
Tapijt naar een ontwerp van Hendrik Cornelisz Vroom (1566-1640), geweven door Hendrik de Maecht in 1598.

Onder deze omstandigheden moet men de noodzaak voor een goede organisatie van het zeewezen sterk hebben gevoeld en het is de moeite waard na te gaan wat daartoe is gedaan. Hoewel hiervan geen volledig beeld kan worden gegeven is er toch voldoende van bekend om de opzet duidelijk naar voren te laten komen.

Organisatie Admiraliteit.

Kort na de inname van Middelburg vaardigde de Prins op 2 Maart 1574 een nieuw Regeringsreglement ³⁶⁾ voor Zeeland uit, waarin tegelijkertijd de zaken der Admiraliteit werden geregeld.

Voor het bestuur werd een College van Gouverneurs en Raden ingesteld waarin de Admiraal bij de behandeling van zaken de defensie ter zee rakende ook zitting kreeg. Dit College zou rechter zijn over alle buitgoederen en zaken, de Admiraliteit rakende, boven de 1000 Carolus guldens eens; de aangelegenheden van en beneden dit bedrag zouden worden overgelaten aan de raad der Admiraliteit, die goed register moest houden van alle prinsen en buitgoederen. Tevens moest deze raad ook de processen boven de 1000 guldens behandelen *“totter sententie diffinitieve excluz . . .”*. Dat deze raad uiteindelijk de rol van prijzenhof volledig ging vervullen laat zich hieruit wel begrijpen ³⁷⁾.

Eén van de leden van het College zal Commissaris-Generaal „*van der equippage van den schepen ten oorloghe*” wezen en zijn instructie werd in art. 17 omschreven. Eén of meer Commissarissen tot de monstering konden worden aangesteld.

De criminele judicature bleef bij de Admiraal en Capiteynen (art. 12). De Admiraal alléén kon brieven van zekerheid of passage voor gevangenen van oorlog afgeven en de steden moesten deze gevangenen onderbrengen mits hij de kosten betaalde. Hij mocht geen saufconduiten beroerende „*de frequentatie oft hanteeringhe van de coopmanschap*” afgeven en moest een procureur, een fiscaal, een secretaris en een bode voor de Raad benoemen, wier tractementen werden vastgesteld. De sterkte van de vloot, van het aantal schepen op de goede avonture en de sterkte der garnizoenen werden bepaald; de capiteinen te water hebben het College te gehoorzamen „*als Onze eigene persoon*”.

AANTEKENINGEN

- 21) Zie Resoluties Staten van Holland en West Friesland.
- 22) In de Grande Chronique de Hollande et Zelande van J. Fr. Le Petit komt in deel II p. 252 nog een vroeger placaat voor, dat de vrijheid gaf te handelen op de Spaanse Nederlanden tegen de betaling van licent. Aangezien dit placaat niet voorkomt in de resoluties van de Staten van Holland of Zeeland lijkt de vraag gewettigd of het wel is ingevoerd. Buitendien biedt de verkorte versie bij Le Petit onvoldoende houvast voor een juiste beoordeling. Op grond hiervan heb ik het buiten beschouwing gelaten.
- 23) Bor VIII - F 122.
- 24) P. J. Blok II - p. 209.
- 25) Extract Commissieboek van de Prins. Navorscher 1897 p. 378.
- 26) Van Grol p. 9.
- 27) Brief Prins aan Arend van Dorp dd. 24 Febr. 1574. In Werken Hist. Genootschap te Utrecht.
- 28) Abel Eppens I - p. 215.
- 29) Res. Hld. 6 Oct. 1575.
- 30) Bor VII - F 36.
- 31) Kernkamp p. 44.
- 32) Bor VII - F 40 aan wie de bijzonderheden van deze Armada zijn ontleend.
- 33) Uit de correspondentie van Philips II blijkt, dat de aangewezen bevelhebber Don Pero Menendez de Aviler was en de ingeschepte troepen uit 3000 man voetvolk bestonden (Van Vloten III p. 166).
- 34) Resol. Gouv. en Raden van Zeeland van 7 Aug. 1574.
- 35) Dit is de stamvader der Evertsens.
- 36) Gepubliceerd door Heeringa in Archief Zeeuws Genootschap 1912.

De instelling van een prijzenhof in Zeeland maakt het bestaan van een dergelijk hof in de Maaze en het Noorderkwartier zeer waarschijnlijk.

Bron: Marineblad 1968

Wordt vervolgd

50 jaar Sociaal Medische Dienst Koninklijke Marine (5)

In opdracht van HORG/MARSTAF bracht een adviesbureau (O en I Adviezen/DEBKM) in december 1986 een rapport uit over een organisatieonderzoek bij de SMD. De opdracht was: het onderzoeken of het inzetten van patiënten voor organieke taken bij de inwendige dienst en de huishoudelijke dienst nog wel ethisch verantwoord was.

Het rapport gaf aan dat dit verantwoord was en geen sociaal-medische problemen opleverde.

Op de BL van b.v. 1988 stonden nog 5 regelnummers voor medewerker onderhoud aan gebouwen en 4 regelnummers voor hofmeester aangegeven als 'kan worden vervuld door militairen die in de rol van SMD/reval zijn geplaatst'. Deze BL vermeldde verder o.a. 3 botteliers, 6 medewerkers kombuis, 8 hofmeesters en 3 hofmeesters in te vullen in vredestdij door

arbeidscontractanten. Een schoenmaker en een barbier. Bij de psycho-diagnostische afdeling stond er een grafoloog op de BL. Het alcohol en drugsbegeleidingsteam bestond uit een coördinator en een assistent (psycholoog/psychotherapeut).

Nadat de telefooncentrale een periode alleen door patiënten werd bezet, gaf de commandant aan dat dit ten koste ging van de bereikbaarheid en verzocht hij de afdeling burgerpersoneel te zorgen voor een telefonist.

Dit verzoek werd gehonoreerd en vooruitlopend op de sluiting van het MHO rouleerde de telefonist van MHO in maart 1989 bij de SMD in.

De sluiting van het MHO op 1 juli 1990 leidde tot aanpassingen van de BL. Een aantal hulpverleners waren zowel in het MHO als in Driehuis werkzaam.

De gebouwen en terreinen

Eind april 1948 werd door het ministerie van Marine toestemming verleend aan de officier van gezondheid 1 KMR D.H.F. Wolters tot het in gebruik nemen van de voormalige kweekschool voor zeevaart te Leiden.

Vanuit Rotterdam werden een aantal kwartiermakers naar Leiden gestuurd en vanuit MVK Valkenburg werd de kapitein der mariniers de Bruin als waarnemend commandant naar Leiden gestuurd.

De gebouwen van de voormalige Kweekschool voor de Zeevaart bevonden zich in een slechte staat. Met name tijdens de bezettingsjaren waren de gebouwen 'uitgewoond'. Het proces verbaal van opnemings omtrent de toestand van het perceel Kweekschool voor de Zeevaart, Noordeinde 2 te Leiden van 3 januari 1946 schetste de gebouwen in een sterk verwaarloosde staat.

Het rapport was een aaneenschakeling van defecten: beschadigingen, gebroken glas, verteerde plafonds en vergaan houtwerk. In de twee jaren die de Mijnenopruimingsdienst er verbleef, verbeterde de situatie; toch was de algehele staat van de gebouwen in april 1948 nog steeds slecht.

Voordat de SMD er in gevestigd werd, had het gebouwencomplex al een boeiend verleden gekend.

De geschiedenis van de Kweekschool voor Zeevaart

Ter gelegenheid van de officiële opening van het gerenoveerde gebouw, in 1986, liet de Stichting Burgerschapskunde, de nieuwe bewoner, een boek verschijnen van de hand van de heer R. Kalie over de geschiedenis van het gebouw van de voormalige Kweekschool voor Zeevaart met de titel 'JANTJES VAN LEIDEN'.

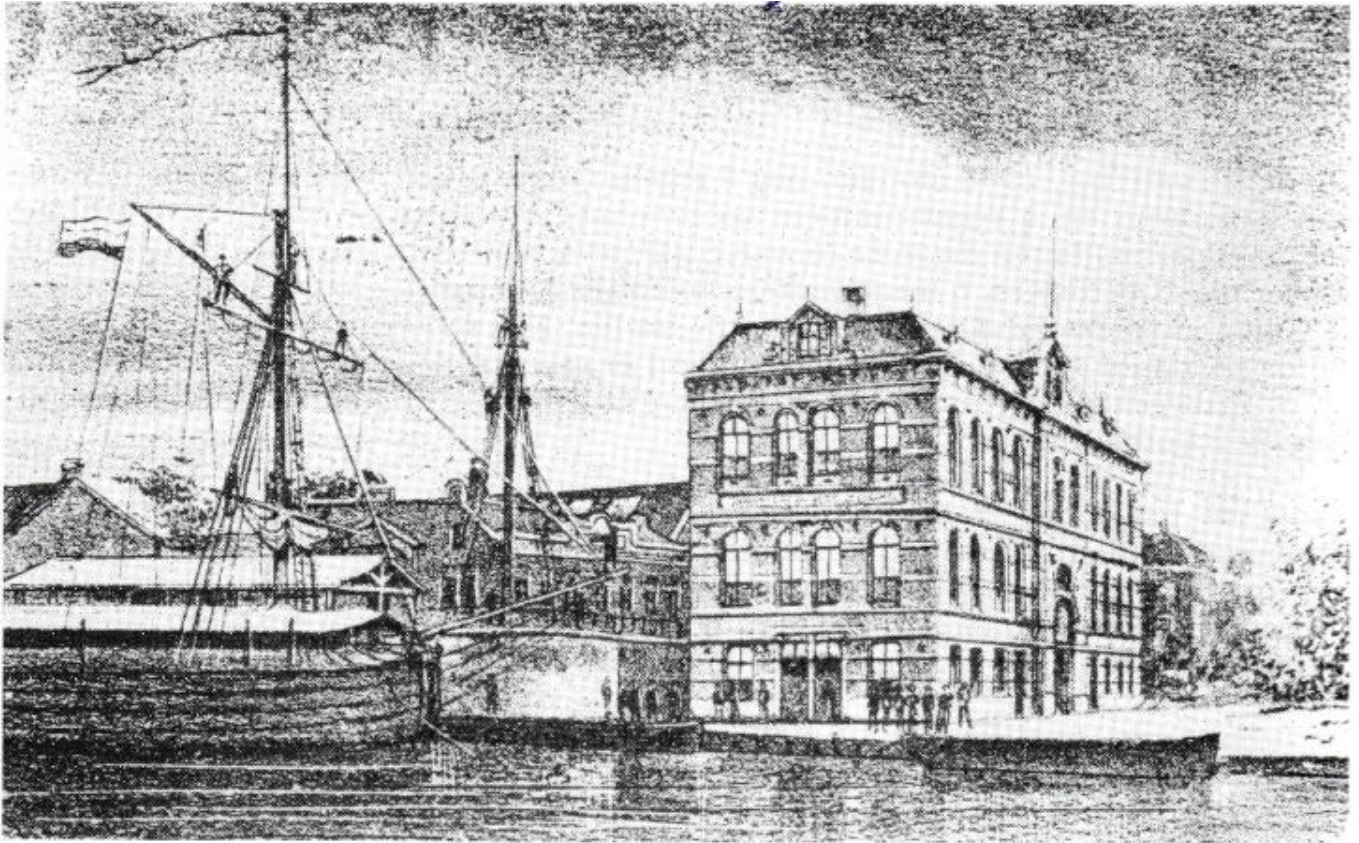
In dit boek werd aan de hand van een op schrift gestelde rondleiding uit 1895 het gebouw beschreven.

"Bij een langwerpige vierkante vorm heeft het gebouw een hoogte van twee verdiepingen. In het midden is een grote dubbele deur, die toegang geeft tot de vestibule. Boven die deur is in de vorm van een halfrond een ornament aangebracht, dat enige attributen voorstelt van de zeevaart en het onderwijs, en waarin ankers, vlaggen, kanonnen, kompas, reddingboei en boeken bevallig door elkander zijn gerangschikt. Waarschijnlijk zou dit voldoende zijn om de

Sociaal Medische Dienst

bestemming van het gebouw aan te duiden, maar de bouwmeester heeft, uit vrees dat zulks niet het geval was, aan weerszijden van het ornament nog ankers in den muur bevestigd, en de woorden 'Kweekschool voor Zeevaart' met grote zwarte letters in den gevel geplaatst. Boven het ornament prijkt de groenbronzen buste van Z.K.H. Prins Hendrik der Nederlanden in een cirkelvormige nis, welke in de gevel is ingelaten. Eenmaal binnen...." De rondleiding beschreef vervolgens het gebruik van alle ruimtes in dit gebouw.

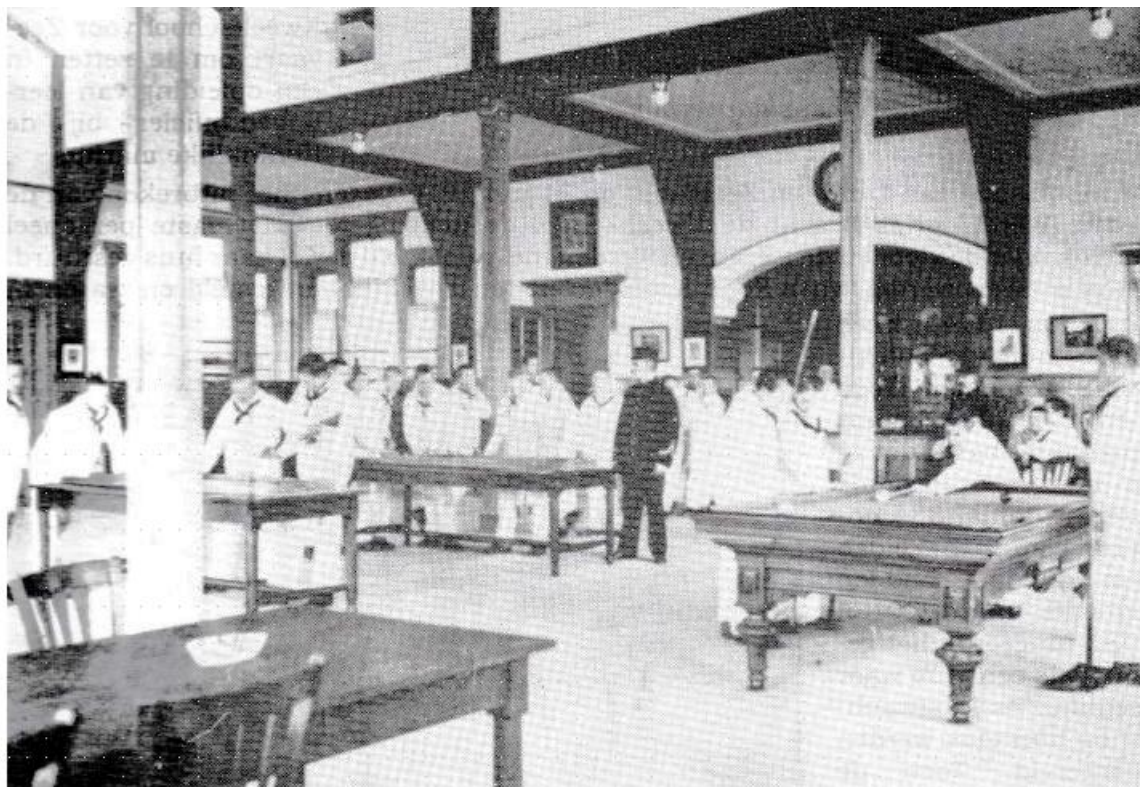

Kweekschool voor zeevaart 1879

Het boek vertelde vervolgens de geschiedenis:

Op 26 juni 1855 kwamen de dominee Abraham Rutgers van der Loeff en de oud zeeofficieren M.A. Kluit en J.A. Sandifort samen om mogelijkheden te bespreken om het lot van de jongens in de Leidse achterbuurten te verbeteren. Zij trokken zich het lot aan van jongens in de leeftijd van 13 tot 17 jaar die, schijnbaar zonder enige toekomst, rondzwierven in de achterbuurten van een door de heersende cholera- epidemie verarmde en verpauperde stad. Een oplossing voor het gesignaleerde probleem zou een Kweekschool voor Zeevaart zijn.

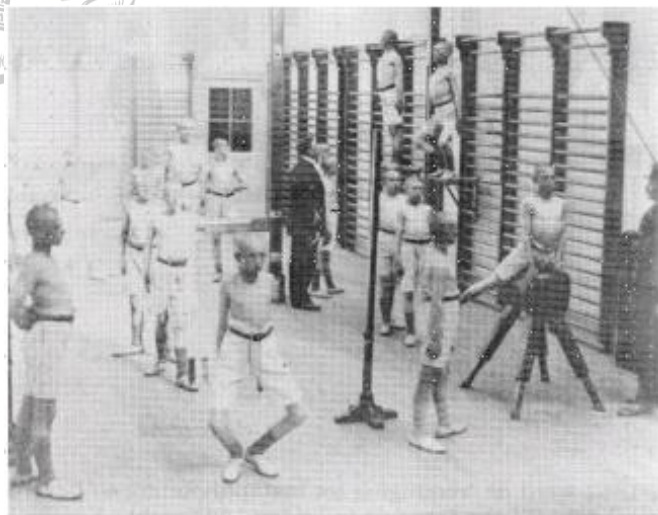
Zoiets bestond nog niet in Nederland. Zij wilden deze knapen de mogelijkheid bieden enig elementair onderwijs te ontvangen en hen voldoende van de zeevaart te leren om werk te kunnen vinden bij één der rederijen. Om hun plan te realiseren zochten ze, na het mislukken van de onderhandelingen met de rederijen, samenwerking met de Koninklijke marine. De toenmalige minister van marine schout bij nacht A.J. de Smit van den Broecke zegde een kanonneerboot met bemanning toe als de Kweekschool voor Zeevaart er zou komen. Het gemeentebestuur stelde een bouwvallig huisje bij de Witte Poort aan het Galgewater beschikbaar en op 4 december meerde de toegezegde kanonneerboot voor het gebouwtje af.

De cantine

In 1862 werd de 'Vereniging tot instandhouding en bevordering van de bloei van de Kweekschool voor Zeevaart te Leiden' opgericht. Koning Willem III werd beschermheer en prins Hendrik (de zeevaarder) werd ere-voorzitter.

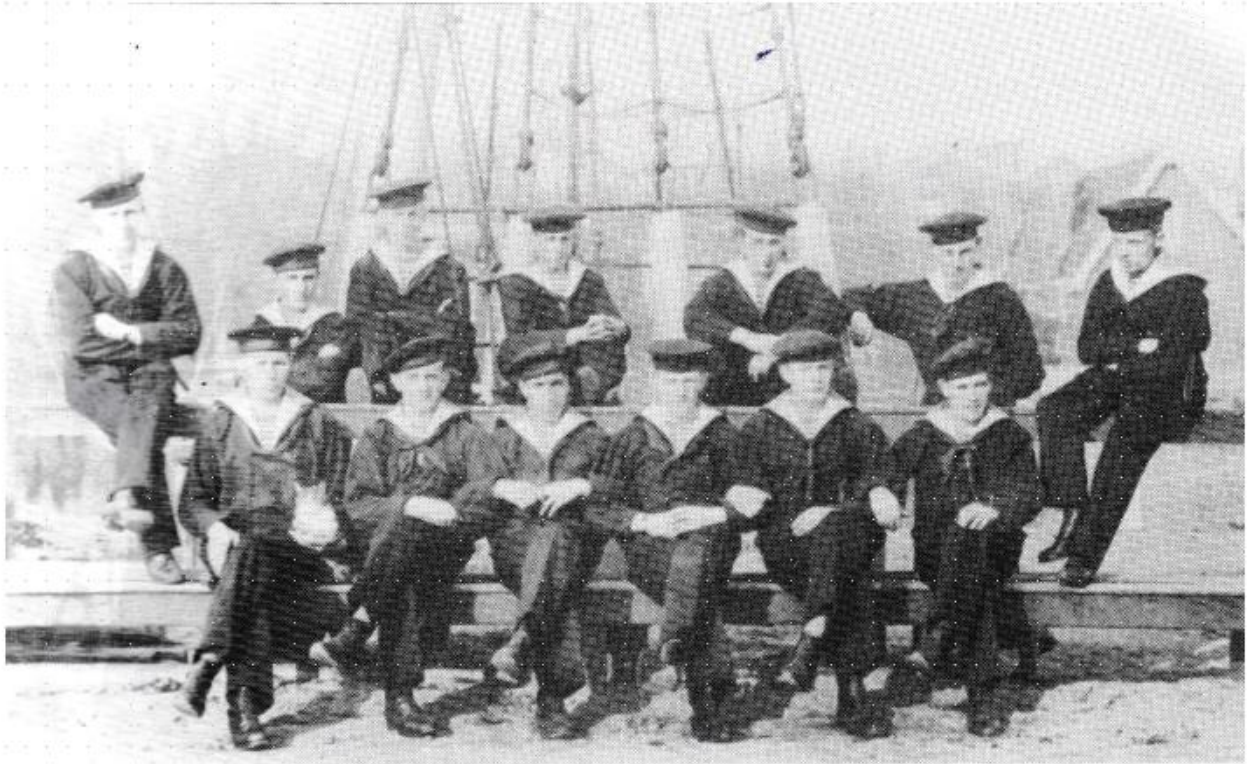
Op, 3 oktober 1879, een voor Leiden historische dag, werd het, nu nog bestaande en in middels gerestaureerde, hoofdgebouw in gebruik genomen. Na 1893, toen zich nog 1318 jongens bij de kweekschool aanmeldden (waarvan er overigens 963 werden afgekeurd) nam de belangstelling af, en het aantal jongens liep terug van 400 in 1906 tot nog maar 91 in 1913. In 1914 werd besloten de Kweekschool voor Zeevaart om te zetten in een opleiding van leerlingen-officier bij de Koninklijke marine. De mobilisatie van Land- en Zeemacht op 31 juli 1914 wegens het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog bracht de Kweekschool de nekslag toe.

De sportles

Het vaste personeel vertrok naar de vloot en de leerlingen werden met onbetaald verlof naar huis gestuurd. De gebouwen werden voor Rode Kruisdoeleinden beschikbaar gesteld en waren in augustus 1914 gereed om zo nodig 185 patiënten op te nemen. Toen men in 1922 de balans opmaakte, bleek dat in de acht voorafgaande jaren in totaal 384 onderofficieren in Leiden hun diploma hadden behaald. Van 1922 tot 1932 fungeerde het gebouw als centrum waar zeemiliciëns kustwachter op hun taak werden voorbereid. Toen de Marine wegens de economische crisis moest bezuinigen, werd de Leidse vestiging gesloten en kregen de kustwachters hun opleiding in Amsterdam.

Na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog vorderde de Wehrmacht de lokalen. In 1946 keerde de marine terug in Leiden en huisvestte er het hoofdkwartier van de Mijnenopruimingsdienst. Drie jaar later in 1948, toen de vaarwaters en kusten voor het grootste deel van ongewenste explosieven waren geschoond, vertrok de Mijnenopruimingsdienst naar Den Helder. In de plaats kwam de SMD der Koninklijke marine naar Leiden, die de voormalige kweekschool ondermeer gebruikte voor de rehabilitatie en het herstel van verminkte oorlog- slachtoffers. Eind 1973 verliet ook de SMD de Zeevaartschool.

De opleidingsklas zeemiliciëns Kustwacht uit 1925

Na het vertrek van de Koninklijke marine heeft het gebouw nog vele bestemmingen gehad. De Nederlandse Vereniging van Huisvrouwen, afdeling Leiden belegde er lezingen, krakers maakten zich meester van het gebouw, het bood huisvesting aan de Stichting Burgerschapskunde, Nederlands Centrum voor Politieke Vorming. Momenteel is het gebouw, inmiddels geheel gerestaureerd, o.a. in gebruik als museum.

De SMD in Leiden

Bij het betreden van het SMD-terrein, door de poort aan het Noordeinde, passeerde men aan de linkerhand eerst een oude autobus ingericht voor de onderofficier van de wacht; de bus huisvestte tevens het bureau schipper. Op het terrein bevond zich een opslagplaats voor ontmantelde mijnen, een smederij en een houten lighal voor longpatiënten. Later werd daar een barak geplaatst (1949), welke oorspronkelijk behoorde tot het DUW-kamp Heidepark te Westerbork.

In deze barak waren slaaphutten en het verblijf onderofficieren. De lighal huisvestte in een latere periode het bureau personeel en het bureau Eerste Officier. Aan de rechterhand bevonden zich drie aaneengeschakelde gebouwen die ruimte moesten bieden aan werkplekken voor alle mensen werkzaam bij de SMD. Daarbij was er nog een garage en een timmermans-werkplaats. De ziekenboeg telde 82 bedden. Niet-bedlegerige patiënten waren ondergebracht in de slaapverblijven van de manschappen, samen met de vast bemanning.

Gebouwen SMD Leiden

Op het terrein van de SMD waren een aantal werkplaatsen :

- een machinewerkplaats met een aantal draaibanken, werkbanken en lasapparatuur (werkcapaciteit 10-12 personen);
- een timmermanswerkplaats (werkcapaciteit 4-6 personen);
- een veldsmidse (werkcapaciteit 1-2 personen);
- een schoenmakerij (werkcapaciteit 2-3 personen);
- een kleermakerij (werkcapaciteit 2-3 personen);
- een horlogereparatieinrichting (werkcapaciteit 1-2 personen).

De eerste drie werkplaatsen werden hoofdzakelijk gebruikt voor de renovatie en het onderhoud van de gebouwen en het onderhoud van het wagenpark. Van de commandant werd verwacht dat hij zoveel mogelijk werkzaamheden door rehabilitanten liet verrichten. Het was ook de bedoeling om in deze werkplaatsen werk te gaan verrichten voor andere marine-inrichtingen en particulieren.

Gebouwen SMD Leiden

De in 1948 in gebruik genomen accommodatie is door de jaren heen in wezen dezelfde gebleven, ondanks een aantal verbeteringen en uitbreidingen. De oude autobus maakte plaats voor een houten keet, met daarin weer het wachtlokaal en het bureau schipper.

WORDT VERVOLGD

Vrijdag 14 maart 1952 Aankomst Gibraltar.

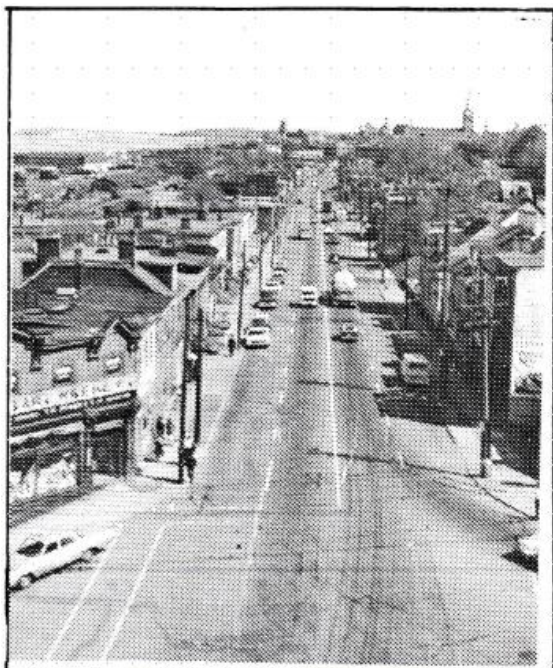
Als het vlaggenschip saluten heeft afgegeven – eerst voor de Britse vlag, dat is beantwoord door de saluutbatterij van het King's Bastion en daarna voor de vlag van de Flag Officer Gibraltar, welk saluut is beantwoord door de Naval Saluting Battery - stoomt het smaldeel de haven binnen en meet te 09.30 uur af.

In verband met de rouw naar aanleiding van het overlijden van koning George VI kunnen geen officiële feestelijkheden plaats vinden.

Gibraltar, een Britse kroonkolonie, havenstad en marine-basis van het schiereiland aan de Spaanse zuidoostkust, ten oosten van de baai van Algerias.

Het gebied bestaat voornamelijk uit een hoge rots, waarin zich druipsteengrotten bevinden. De rots is zo steil, dat er nauwelijks plaats is voor het stadje, dat bestaat uit een paar parallel lopende straten met namen als Churchill Street, Main Street en Queens Way. In Main Street zijn elektronische apparatuur, tabak, alcohol, boeken en platen belastingvrij te koop.

Opmerkelijk is het voorkomen van een klein soort hondaap, de staartloze mangot. Zij leven boven op de rots in de Apes Den. Grijpgraag en hondsbrutaal pakken zij enige petten en mutsen van bezoekende bemanningsleden van de divisie fregatten. Het blijkt een hele klus te zijn de weggegriste hoofddeksels weer te bemachtigen!

Gibraltar, Main Street

Op de Naval Base, het marine-etablisement, bevinden zich kazernes, exercitieterreinen, sport- velden etc. Bovendien grote brandstoftanks en munitie- en voorraadmagazijnen, zowel boven als onder de grond! Naast de basis bevindt zich de dockyard die alle faciliteiten bezit om schepen te dokken en te repareren. Een aantal opvarenden van De Zeeuw maakt van de gelegenheid gebruik even de grens over te wippen naar het Spaanse La Linea. Hier is het leuk stappen en de consumpties zijn goedkoop; cognac, sherry of een kopje koffie voor slechts één peseta!

Maandag 17 maart 1952 Vertrek Gibraltar.

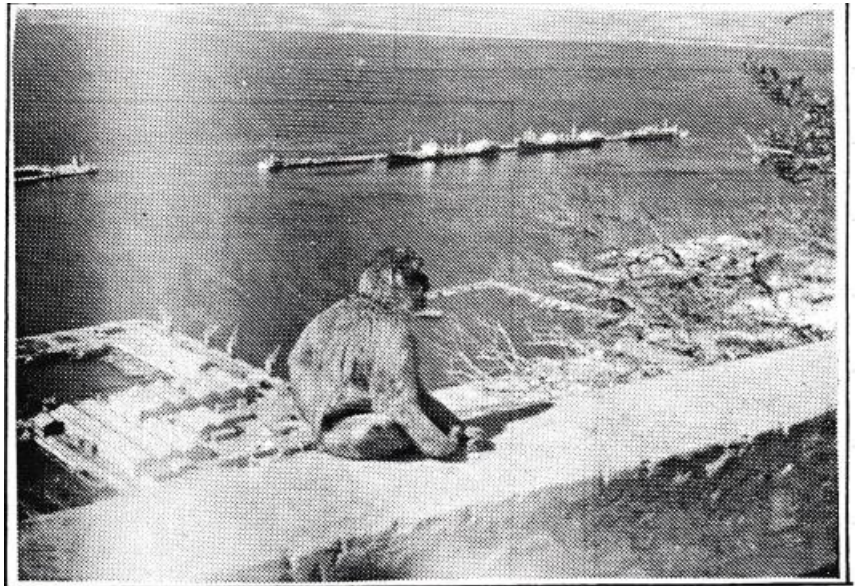
Na ontmeren verlaten de schepen van het smaldeel de Britse kroonkolonie. Via de Straat van Gibraltar stomen de oorlogsbodems de Atlantische Oceaan in en koersen richting Lissabon.

Vrijdag 21 maart 1952 Aankomst Lissabon (Lisboa)

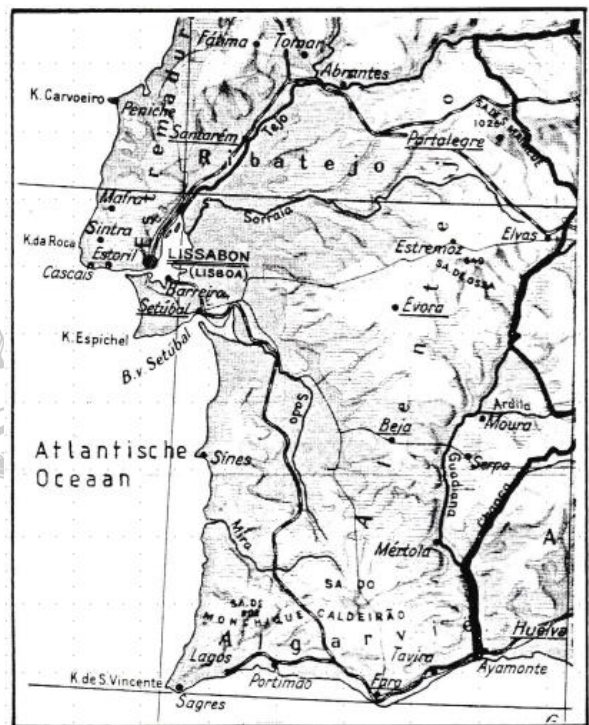
Direct na koffiedrinken loopt het smaldeel de baai Mar de Palha in en meren vervolgens af in de haven. Het is de laatste buitenlandse haven van deze reis en de financiën zijn niet toereikend meer om zich nog veel te kunnen veroorloven. Ondanks het gegeven dat de koers van de escudo voor de Nederlanders gunstig is.

Lissabon is een wereldstad waar men zich zonder financiële bokkesprongen toch aardig kan vermaken. De plaatselijke overheid heeft er voor gezorgd dat de opvarenden van het smaldeel 50% korting krijgen op de tarieven van het openbaar vervoer.

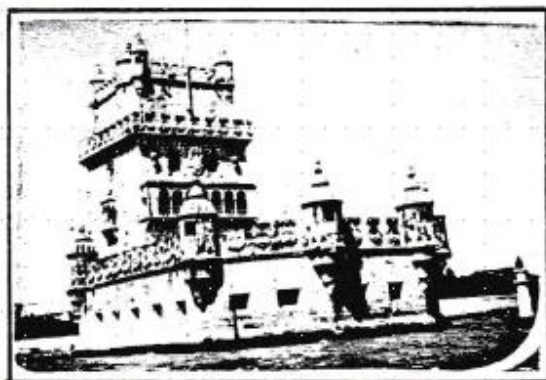
De "witte stad", zoals de Moren hun geliefde Europese nederzetting noemden, werd na hun vertrek het centrum vanwaaruit nieuwe werelden werden ontdekt. Het is een bruisende metropool waar ontelbare trammetjes, bussen en taxi's het enerverende vervoer verzorgen door de veel te smalle en verstopte straatjes.

Ape's Den op de rots van Gibraltar, maart 1952

De Zeeuw in Lissabon, 21-26 maart 1952

Torre de Belem, Lissabon

De havenwijk Alcantara heeft een sfeer van genoeglijkheid; men kan er onder het genot van een heerlijk wijntje, goedkoop en goed eten.

Bustochten, sportevenementen etc. zijn prima geregeld dank zij vertegenwoordigers van het Nederlandse bedrijfsleven ter plaatse. Een aantal opvarenden van De Zeeuw neemt deel aan een bustocht naar Fatima, een stadje ten noorden van Lissabon, waar in 1917 Maria verschenen zou zijn aan drie kinderen. Sedertdien is het een bedevaartoord.

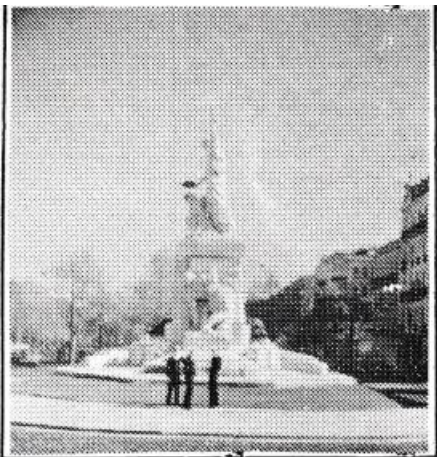

Praça Rossio, Lissabon.

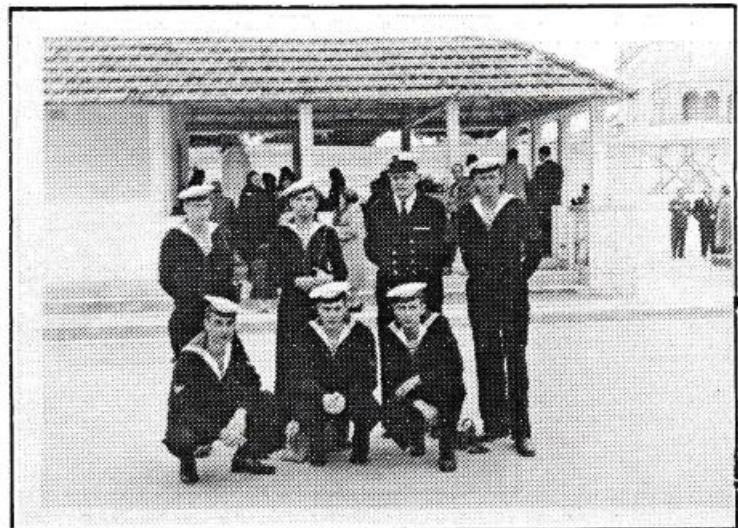
Ook maken bemanningsleden een rondrit met de antieke toeristentram die zijn uur durende rit begint op de Praça de Comércio, vlakbij de ligplaats van De Zeeuw.

De sloopshond Chéri heeft zich aan de wal misdragen door in een uniformbroek van een lid van de plaatselijke hermandad, die hem probeerde te vangen, een winkelhaak te trekken.

Aan boord van De Zeeuw wordt "gelapt" ten einde de agent schadeloos te kunnen stellen.

Praça Luis de Camões

Een aantal opvarenden van De Zeeuw in bedevaartoord Fatima.

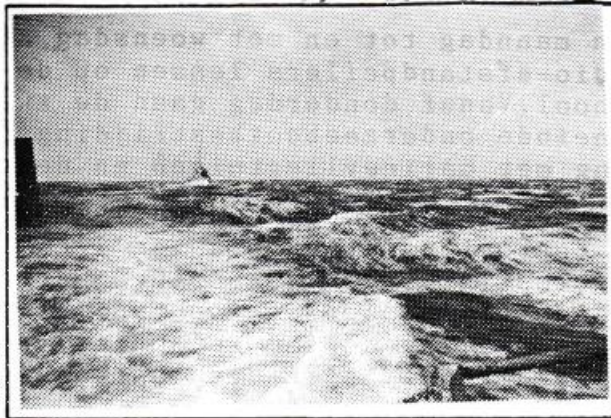
Woensdag 26 maart 1952

Vertrek Lissabon.

Het smaldeel laat de Portugese hoofdstad weer achter zich en maakt de volgende dag contact met de Britse Home Fleet om daarmee te gaan oefenen. Deze oefening wordt "Well Met" genoemd.

Gedurende de nacht van 27 maart stoomt het gezamenlijke verband om de noord langs de Portugese kust.

Vrijdag de 28e worden alle oefeningen afgelast vanwege het zeer slechte weer. Bovendien heeft de Banckert een scheur in de huidplaat onder de waterlijn opgelopen. De torpedobootjager wordt naar Nederland gezonden en krijgt als begeleiding de Van Zijll mee.

verband met de zeer slechte weersomstandigheden en met de moeilijkheden welke De Zeeuw met een hoofddiesel ondervindt, de vaart moet worden verminderd tot 10 mijl, wordt op de dagwacht van de 29e maart het verband met de Britten verbroken.

Het vlaggenschip en De Zeeuw komen op zondag te 07.15 uur ten anker in de baai van Douarnenez. De beide onderzeeboten volgen om 10.00 uur. In de luwte van de baai worden de nodige onderhoudswerkzaamheden en reparaties verricht en vertrekt het smaldeel op maandag de 31e weer naar open zee. Vervolgens stoomt het verband in noordelijke richting naar de thuishavens. Na een reis zonder incidenten bereikt De Zeeuw de rede van Den Helder.

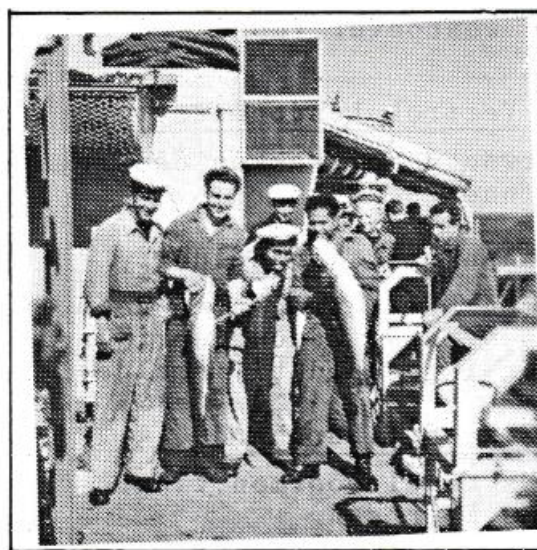
Zaterdag 5 april 1952 Aankomst Den Helder.

De Zeeuw meert te 18.00 uur af op haar vertrouwde ligplaats bij de Atjehloods.

De komende dagen zullen worden benut voor victualie-, olie en munitie laden. Verder wordt het schip in gereedheid gebracht voor de volgende reis die al binnenkort zal aanvangen!

Woensdag 23 april 1952 Vertrek Den Helder.

Op de eerste wacht verlaten De Zeeuw en de Van Zijll de Buitenhaven en koersen vervolgens de Noordzee in. De bestemming is Londonderry in Noord Ierland. Zoals eerder opgemerkt heeft de Britse marine aldaar een opleidingscentrum waar het jagen van onderzeeboten in samenwerking met marinevliegtuigen tot in de kneepjes wordt onderwezen en beoefend. Tijdelijk zijn beide fregatten daarom onttrokken aan het smaldeel.

Vis na het dieptebommenwerpen

Zaterdag 26 april 1952 Aankomst Londonderry.

Op de dagwacht stomen de fregatten op loodsaanwijzing door de Lough Foyle. Te 08.00 uur meert de Van Zijll af langs berth 3 en even later komt De Zeeuw langszij. Daarna is het zaterdagse dienst dus generaal schoonschip en de daarop volgende inspectie commandant.

Elmnt 1 Dettmers heeft inkopen gedaan

LONDONDERRY
MEI 1952

Kpaelmnt Hoof en elmnt 1 Dettmers op bezoek bij een Noordierse familie

Van maandag tot en met woensdag zijn er voor het OB-personeel en de radio-afstandpeilers lessen op de Joint Anti-Submarine Training School. Vanaf donderdag gaan de twee fregatten regelmatig naar zee teneinde onderzeebootbestrijdingsoefeningen te houden in samenwerking met marinevliegtuigen en de onderzeeboot HMS Crispin.

Voor een aantal opvarenden is Londonderry inmiddels bekend terrein. De contacten met de plaatselijke bevolking zijn uitstekend te noemen; regelmatig worden bemanningsleden van de twee Nederlandse oorlogsbodems bij de Noordieren thuis uitgenodigd. Omdat, zoals eerder al opgemerkt, in de stad zelf niet veel valt te beleven, worden dergelijke uitnodigingen dankbaar aanvaard! Het oude centrum van Londonderry heeft de plattegrond van een vestingstad ; vier grote straten kruisen elkaar op een centraal plein, The Diamond. Tussen de grote straten en de muren ligt een netwerk van kleinere straten. De oude stad met haar steile straten heeft, vooral aan en om de Diamond veel winkels en het kan er gezellig druk zijn.

De oudste pub in Londonderry, Andy Cole's staat aan de Strand Road, de brede weg langs de westoever van de Foyle.

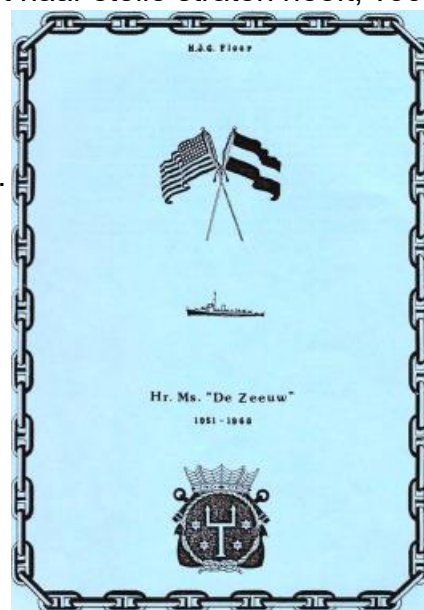
Vrijdag 23 mei 1952 Vertrek Londonderry.

Op de tweede platvoetwacht vertrekken de fregatten op loodsaanwijzing naar zee en beginnen de thuisreis.

Maandag 26 mei 1952 Aankomst Den Helder.

Op de voormiddag stomen beide fregatten de Buitenhaven in. De Van Zijll kiest ligplaats D en De Zeeuw meert langszij haar af.

De schepen worden weer ingedeeld bij smaldeel 5.

WORDT VERVOLGD

Smaldeel 5 (slot)

23 JANUARI-15 MAART 1968

Den Helder, Las Palmas / Funchal, Santa Cruz / Las Palmas, Gibraltar / Ceuta / Cadiz / La Coruna, Den Helder

Commandant: schout-bij-nacht A. van der Moer

Hr. Ms. Karel Doorman (vlag), commandant: kapitein ter zee B. Veldkamp

Hr. Ms. De Zeven Provinciën, commandant: kapitein ter zee G. Zeiler

Hr. Ms. Poolster, commandant: kapitein ter zee E. Roest

Jagerdivisie 3, commandant: kapitein ter zee J. Klaver

Hr. Ms. Limburg (vlag jagerdivisie 3), commandant: kapitein-luitenant ter zee F. B. Hamilton

Hr. Ms. Noord Brabant, commandant: kapitein-luitenant ter zee H. J. Meert

Hr. Ms. Zeeland, commandant: kapitein-luitenant ter zee J. W. H. Wevers

Hr. Ms. Potvis (vanaf 2 februari), commandant: luitenant ter zee der 1e klasse R. J. M. Speckens Hr. Ms. Dolfijn (vanaf 2 februari), commandant: luitenant ter zee der 1e klasse E. J. H. G. van Swaaij

Geëmbarkeerd aan boord van Hr. Ms. Karel Doorman:

Vliegtuigsquadron 4, commandant: luitenant ter zee vlieger der 1e klasse J. V. van Zuidam

Vliegtuigsquadron 8, commandant: luitenant ter zee der 1e klasse R. H. Bosveld

Maandagmiddag 12 februari vertrok Hr. Ms. Dolfijn om zich bij de Funchal-groep te voegen, aangezien het voor het oefenen van de bemanningen, speciaal op onderzeebootbestrijdingsgebied, zeer gewenst was om maximaal profijt te trekken uit de aanwezigheid van eigen onderzeeboten. Tevens was voor dat schip een inspectie door de commandant van de onderzeedienst in het vaarprogramma opgenomen. Des avonds vond de uitgestelde officiële ontvangst aan boord van Hr. Ms. Karel Doorman plaats. Voor deze ontvangst waren naast de officiële genodigden ook een aantal vakantiegangers uit Nederland gevraagd. Het was een zeer geanimeerd, geslaagd en druk bezocht feest.

Lees verder.....

COMPILATIE
INDISCH JOURNAAL
EN REIS HR.MS. KORTENAER
ANTHONY VAN KAMPEN
1948

DEEL IX

22-04-1948 - ADEN: HEET EN VUIL

Wèl Players, maar géén rupees

De Zaanlander 15-05-1948

Tegelijk met de zon kwam Aden in zicht. Ergens bleek op deze kale, onbegroeide, barre rotsen leven te zijn, een stad te liggen, witte huizen tegen de bergen, grauwe olietanken, tientallen schepen op de boeien, wat vaalzwarte Arabische vissersschepen ziedaar, de eerste aanblik van Aden. Met, laat ik het niet vergeten, wat verspreide moskeeën en slank-opwaarts rijzende minaretten.

Aden, overlaadhaven voor olie. En opnieuw valt op het merkwaardig grote aantal Amerikaanse tankers, dat bezig is zich te laten volpompen met het product, waar in deze jaren leven en dood (vooral 't laatste) van afhangen.

De loods brengt ons op de plaats, waar we zullen meren en na een half uur ligt ook Hr. Ms. Kortenaer op de boeien. Intussen is de Kortenaer niet meer alleen, doch letterlijk omzwermd door bootjes, prauwtjes, kano's en allerlei soort andere vaartuigen.

Bootjes, die aangeschommeld, aangepeddeld, aangepagaaid komen door zwarte kerels, met alleen een rij witte tanden inde grijnzende snuiten. En nog vóórdat ze langs zij liggen, is de handel al begonnen: Players, Capstan, Goldflake, slippers, kleedjes, vruchten en vele andere zaken die typisch-Oosters en typisch duur zijn. Behalve de sigaretten, die belastingvrij zijn (hoe en waarom begrijpt overigens niemand!). Het is allemaal heel erg verleidelijk en de Jannen van de Kortenaer tasten in de zak. Want al deze Players en Goldflakes kosten geld. Ze kosten rupees en anna's en hoewel straks de Nederlandse consul wel met rupees en anna's zal komen, iedereen aan boord weet uit ervaring dat met het luttele beschikbaar gestelde bedragje geen Player-wonderen te verrichten zijn. Vooral niet als er ook nog de porti voor een brief naar huis van betaald moet worden.

De wasbaas komt en de shipshandler. Arabieren, Syriërs en andere zonen van het Oosten. Dat alles praat en brabbelt en gesticuleert door elkaar en het is moeilijk de zin te begrijpen van dat radjetoe, waarmee deze Oosterlingen zich verstaanbaar trachten te maken.

De jonge matrozen en stokers van de Kortenaer staren naar al het mooie, dat vlak onder hun bereik ligt. Daar staan ze, roodgeblakerd door de Rode Zeezon, met plakken crème op hun geblakerde benen en armen, met speksteenpoeder verzachte voorhoofden en wat zouden ze graag de beschikking hebben over een goedgevulde portemonnaie. Meloenen sinaasappelen, vijgen, dadels al die dingen die niet in Holland zijn en hier onder handbereik liggen. Maar die rupees, weet u!

De kaai ligt op een goede honderd meter van de Kortenaer af en hierop is reeds te zien, dat het een vrij vuile, slonzige en armoedige bedoening is. Kamelen wiegelen voorbij, oude Arabieren en negers hurken langs de kant van de weg, kinderen schuimen de weg af voor aalmoezen.

Als de consul aan boord geweest is, ga ik de wal op: het is middag en dus niet het geschikste uur van de havenbevolking om als bijen op een schaal honig af te stormen. We worden omringd door zich als gids aanbiedende lieden, door jongens die onze armen vastpakken en mee willen leiden naar de bezienswaardigheden van de stad en door een stuk of vijf taxi's, die ons tweeën in elk geval in vijf taxi's willen vervoeren. Dat alles gaat gepaard met een geschreeuw van habbeie-habbeie, dat je er wee en naar van wordt en alleen een vlucht bij de officiële ships-handler redt ons van de doodoorverdrukking.

Later zien we een gaatje om weg te komen. Ik zie de havenwijk, die dor is en eenzaam en waar de mannen liggen te slapen langs de weg en op de weg en tussen geiten. Een enkele vrouw gaat voorbij, gesluierd, als een wezenloze pop, een op een mekaniem lopende marionet. De spitse, goedmoedige koppen opgeheven.

We spreken met een paar Arabieren en horen, waar men moet zijn om werkelijk het echte, onvervalste, originele Aden te zien. Vanavond moeten we terugkomen, dan zal ons de tuin van Allah geopenbaard worden. We beloven terug te komen en de taxi zal klaar staan.

Er is geen post in Aden en daarom alleen reeds valt de stad in alle termen om onsympathiek gevonden te worden. Tweemaal in de week komt en gaat een vliegtuig van en naar Port Said, maar we zullen hebben te wachten tot Ceylon, willen we weer nieuws van huis krijgen. En Ceylon is langer dan een week varen.

Aan boord worden de passagierende ploegen eerlijk verdeeld en het is een plezier de jongens met de motorsloep te zien vertrekken. Brandschoon, hagelwit, met stijve braniekragen, versopgekamde kuiven en lange witte broeken, nog stijf in de plooi. Hoelang zullen ze in deze hete, stoffige, vuile stad schoon blijven? Een uur? Een kwartier? Het grootste deel der onderofficieren blijft aan boord. Prefereert de „Gouden Bal”, het onderofficiersverblijf, omdat ze al veel eerder kennis maakten met deze stad. En daarbij: waarom zou je gaan passagieren als je zo karig inde contanten zit?

Hr. Ms. Kortenaer is het enige oorlogsschip, dat voor Aden op de boeien ligt. Heel de dag blijft het een felbegeerd object voor de handelaars langszij van de jager. Kleine, zwarte jongens duiken naar de geldstukjes, die de matrozen in het water gooien. En ze komen boven, met de munt blinkend in de zon geklemd tussen blinkend witte tanden. Een paar maanden geleden werd een van deze duikertjes door een haai een been afgebeten, maar een dergelijk ongeval schijnt geen invloed te hebben op de activiteit der andere muntduikers.

Eindelijk komt de avond, eindelijk! Het is een hete dag geweest en het beetje verkoeling dat komt tegelijk met het uitdoven van de zon op de kim, wordt met vreugde begroet, overal liggen Arabieren geknield op de kaai, de hoofden gewend naar het Oosten.

WORDT VERVOLGD

Kroniek van de varende visser (2)

Vissen te Portland.

Toen we hier twee weken geleden lagen werd er vrij veel vis gevangen.

Iedereen die een lijntje buitenboord gooide heeft wél wat gevangen. Het was echter wel veel klein grut waarbij de puitaal opviel door haar geringe afmetingen. Waar ik het echter over ga hebben is haar familielid de Congeraal.

De conger is een paling die enorme afmetingen kan hebben. Ze kan n.l. een lengte bereiken van bijna twee meter. In Holland komen ze praktisch niet meer voor, maar langs de Franse en Engelse kust nog veelvuldig. Het vergt wel enig

geduld om ze te vangen.

Als men op groot en grof wild wil gaan vissen, moet men ook goed en degelijk materiaal 'hebben. In dit geval is een goede boothengel en een soliede reel met daarop gespoeld een nylonlijn van 1 mm doorsnede, met daaraan een stalen onderlijn en een grote haak. Om een conger té verleiden toe te bijten nemen we een wijting van ongeveer 10 cm, steken de haak halverwege in het lichaam

en zorgen er voor dat de punt in de kop komt. Boven de onderlijn montéren we een schuiflood van ongeveer 5'0 gram.

Wel dient er voor gezorgd te worden dat de lijn goed door het lood schuift.

Als alles in orde is laten we alles zakken tot op de bodem en laten de lijn slap hangen, want bij de minste weerstand die een bijtende conger ondervindt zal ze het aas los laten.

Zijn we niet in het bezit van een boothengel dan kunnen we ook uit het handje vissen. Het is dan natuurlijk wel beter om handschoenen aan te trekken of een paar lappen te nemen anders bezorgen we de dokter werk. Ook is het beter niet bij de steiger te vissen maar aan de vrije zijde. Goede, vangst.

=====

HERINNERINGEN AAN HET INDIE VAN VOOR 1942 (DEEL 3)

"Als een oranje waterval zagen we de lava in de verte naar beneden stromen"

Boy: 'We hebben het meegemaakt dat één van de hoogste bergen van Indonesië, de Gunung Smeru, ging "werken". Onze koffieplantage lag daar vijftwintig kilometer vandaan en een week vóór de vulkaanuitbarsting troffen wij in de tuin ineens herten, zwijnen en tijgers aan. Die gingen er vandoor, omdat ze aanvoelden dat de berg ging werken. En op een nacht zagen we de brandende lava in de verte als een oranje waterval naar beneden stromen.'

"Als je in bed lag hoorde je buiten de uilen in de klapperboom"

Mieke: 'De schemering duurde heel kort: binnen een kwartier was het van licht ineens aardedonker geworden. Dat was tegen een uur of zes. Tegen die tijd begonnen de raven in de waringi altijd hevig te krijsen. Ik was daar een beetje bang voor. Van de babu hadden we gehoord: als die raven in de vorm van een kruis over het huis vliegen, overlijdt er binnenkort iemand. Of als ze over je hoofd vlogen – dat betekende ook dat er iets ergs gebeurde. Ik hield niet zo van al die nachtvogels. Ook niet van uilen. Die zaten vaak in de klapperboom in de tuin: als je in je bed lag hoorde je ze, en als er dan diezelfde avond een raaf over je hoofd was gevlogen, zag je echt spoken...'

"Ik zie mezelf als peuter in een boom zitten, voor me staat een babu in sarong..."

Ilse: 'Ik ben geboren in Friesland, tijdens het verlof van mijn ouders. Toen we teruggingen naar Indonesië was ik bijna een jaar en toen we voorgoed naar Holland terugkeerden was ik vijf. Ik heb dus alleen mijn prilste jaren daar doorgebracht, maar ik heb een paar haarscherpe indrukken uit die tijd. Ik zie mezelf als peuter in een boom zitten op een mooie, lage tak. Voor me staat een babu in sarong die me eten geeft. Opeens geeft ze een gil: Er kruipt een slang onder haar sarong - denkt zij. Het blijkt een hagedis te zijn.

Dan zie ik mezelf buiten in de tuin, terwijl het binnen vol is met lachende, feestvierende mensen; ik luister naar de geluiden van krekels en kikkers en andere beestjes, die ik niet kan zien. Van het

huis waar we woonden is geen foto bewaard gebleven, maar ik heb het als tienjarig meisje eens uit mijn geheugen nagetekend. Het klopte precies, zei mijn vader.'

"Onze babu zorgde er altijd voor dat we iets te eten hadden"

Lous: 'In de bezettingstijd hadden we van de bedienden heel veel steun. Ze kwamen ons 's avonds rijst en suiker brengen, want wij konden niets kopen. Na de oorlog was het zeer gevaarlijk om er als 'belanda' (Hollander) op uit te gaan. Maar we hadden een heel trouwe babu die al die tijd met haar kinderen bij ons is gebleven en die ervoor zorgde dat we altijd iets te eten hadden.'

"Ik leerde de namen van alle bergen en eilanden moeiteloos uit mijn hoofd"

Trude: 'Op de lagere school lazen we de boekjes van Ot en Sien in een aangepaste, Indonesische versie. Ot droeg een Indische hansop en hij sliep onder een klambu. Ik zie nog dat plaatje voor me waarop Sien 's nachts naar de maan kijkt: dan zie je een landschap met zo'n typisch Indonesische vulkaan op de achtergrond. En natuurlijk hadden Ot en Sien ook een babu. Als kind valt je dat niet op, omdat je in al die plaatjes je eigen leefwereld herkent, maar later denk je er met verbazing aan terug.'

Net als aan de aardrijkskundeles op het dessa-schooltje: zo klein als je was moest je alles van Indonesië én van Nederland kennen. En wat we over 'ons vaderland' leerden zei ons helemaal niets: veenkolonies, tarwe, rogge - je moest het leren, maar je kon je er niks bij voorstellen. Aan de andere kant vond ik de geschiedenis van Indonesië prachtig. Alles wat we bijvoorbeeld over de sultans leerden nam ik gretig en heel gemakkelijk in me op. Ik leerde de namen van alle grote bergen en alle eilanden moeiteloos uit mijn hoofd. Omdat het allemaal zo dichtbij was, zo'n deel van je werkelijke leven.'

"Ik had gehoopt dat het er ongeveer zo uit zou zien..."

Fer: 'Als driejarig jongetje maakte ik met mijn ouders de bootreis naar Holland, toen ze definitief terugkeerden. Toen al was ik diep onder de indruk van die schitterende zonsondergangen in de Indische Oceaan. Later, na mijn studie, ben ik er als arts teruggekeerd. Bij aankomst had ik het gevoel of ik thuiskwam. Het was mei, de tijd dat de grote stortregens bijna voorbij zijn en alles je groen en fris tegemoet blinkt onder de zon. Ik zag Indische jongetjes met blote voeten voetballen in het natte gras, ik zag de flamboyants oranje-rood in de boomtoppen hangen - ik had gehoopt dat het er ongeveer zo uit zou zien, en dat gebeurde.'

"Als ik huiswerk moest maken, ging ik vaak met mijn boeken de rijstvelden in"

Mieke: 'Wij woonden op de helling van de 'Tangkuban Prah' ('Omgekeerde Prauw'), een berg tussen Bandung en Lembang. Het was er heerlijk ruim en groen, je had er de koelte van de bergen en het prachtige panorama van Bandung in de diepte. Mijn vader had er rijstvelden

(sawa's), die beplant werden door de kampongbevolking. Als ik huiswerk moest maken, ging ik vaak met mijn boeken de sawa's in. Daar stond een klein hutje op palen, waar de hele dag een

Tandjong Priok, de haven van Batavia van waaruit de schepen naar Holland vertrokken.

jongetje zat om de vogelverschrikkers in het veld te laten bewegen: aan hun armen zaten touwtjes die naar dat hutje leidden en die jongen zat daar in dat bamboehutje de hele dag aan te trekken. Ik ging dan bij hem zitten om daar in die eindeloze stilte lekker geconcentreerd m'n huiswerk te kunnen doen. Het enige

geluid dat je hoorde waren de rijstvogels die boven je hoofd vlogen. En het enige dat er in de wijde omtrek te zien was, waren de wuivende padi (aren).'

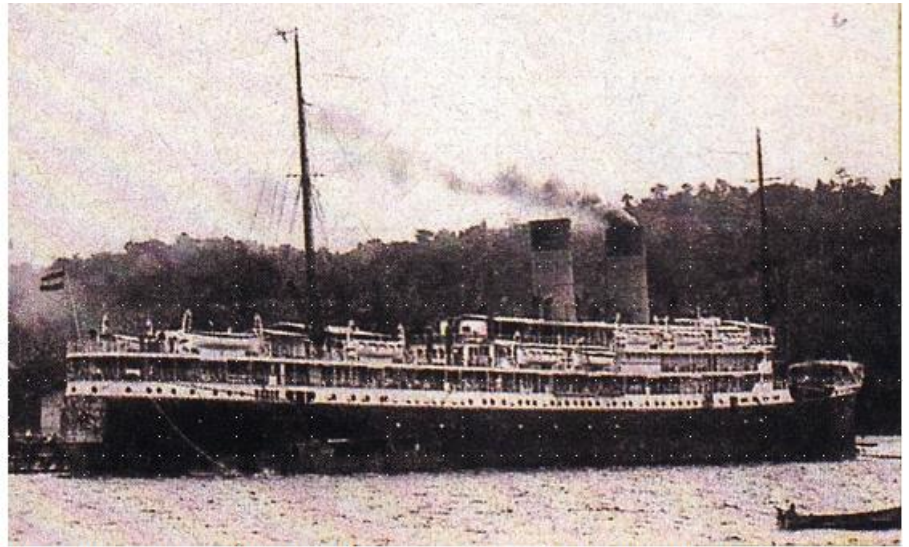
"Op Sumatra heb ik geleerd hoe belangrijk het is om goede vrienden te hebben"

Riek: 'Als je in dienst van het gouvernement was, ging je om de zoveel jaar met verlof naar Nederland. Dan verkocht je al je spullen op een 'vendutie' en als je terugkwam kocht je alles weer nieuw. De boot naar Holland vertrok altijd op woensdag: de ene woensdag was het de KNSM en de andere woensdag de Rotterdamse Lloyd. Als je met verlof ging hield je de maandag ervoor vendutie in je huis. Dan liep er een mannetje met een gong heen en weer zodat iedereen in de omgeving kon horen dat er een inboedel verkocht werd. Er was altijd veel belangstelling voor omdat er binnenlands veel verhuisd werd en dan kocht je je nieuwe huisraad bij een vendutie. Aan het eind van de ochtend ging mijn vader dan afrekenen bij het vendu-kantoor en om twee uur 's middags zaten we in de trein naar Batavia. Daar logeerden we in Hotel des Indes en 's woensdags gingen we aan boord. Als je terugkwam van verlof sleepte je gordijnen mee en plaatjes van meubelzaken: met die plaatjes ging je naar een Chinese meubelmaker, en die maakte die meubels exact voor je na. Je had meestal niet direct weer een huis, dus dan zat je eerst een maand in een hotel. Als je op een onderneming zat - in de thee, rubber, koffie, cacao of suiker - dan verhuisde je niet zoveel. Na mijn huwelijk heb ik tien jaar op dezelfde plaats gewoond, op Sumatra. Mijn man was daar hoofd van de boekhouding bij Amsterdam Rubber. Het was een heel ander leven dan op Java en ik denk dat die tien jaar op Sumatra heel bepalend voor me zijn geweest. Zowel mijn man als ik zijn daar echt een beetje 'Indisch' geworden. Je moest je er veel meer aanpassen dan op Java: het was maar een kleine gemeenschap en het was belangrijk dat je het goed met elkaar kon vinden. Die mannen moesten met elkaar samenwerken, dus als er moeilijkheden waren, sloeg dat terug op hun werk.'

Als vrouwen waren we ook op elkaar aangewezen: je moest dus goed met mensen kunnen omgaan en ik denk dat ik dat daar ook geleerd heb. Ik heb ervaren hoe belangrijk het is om vrienden te hebben. Er zijn mensen uit die tijd met wie we nog steeds omgaan. Het zijn vrienden voor het leven geworden. Wij hebben nog steeds niet dat puur Hollands gevoel van: je moet alles met je familie doen. Ik merk het nu ook aan onze zoons. We kunnen het heel goed samen vinden maar we klitten niet aan elkaar, als gezin. Vrienden nemen een minstens zo belangrijke plaats in.'

"Het heerlijke aan Indië was dat je er je hele leven buiten kon doorbrengen"

Mieke: 'Als we 's zondags gasten hadden gingen we vaak een eindje met ze rijden en dat

Het schip "Johan de Witt" waarmee veel Nederlanders naar huis terugkeerden.

eindigde meestal in het theehuis Dago. Dat lag heel schitterend, op een heuvel, bij een waterval waarin wij als kinderen eindeloos konden spelen. Ik zie ons nog over die grote, glimmende keien lopen... We gingen er met het gezin ook weleens lopend heen, dwars door de rijstvelden - je was er in ongeveer drie kwartier. Dago had vijf watervallen, maar wij gingen meestal naar de tweede omdat die het gemakkelijkst te bereiken was. Het heerlijke van Indië was dat je er je hele leven buiten door kon brengen. Zodra je vrij was, ging je naar buiten. Op zondagen, op feestdagen: je trok er met je picknickmandje op uit en je bracht de hete dag door met spelen, zwemmen en luiëren. De natuur was je leven. We hadden een blokhut aan een meertje met ijskoud water waar we vaak gingen roeien. 's Avonds stak mijn vader dan een vuur aan en daar roosterden we saté

op of we pofften aardappelen. Het begon tegen half zes, als het donker werd, altijd een beetje vochtig te worden. 'Mieke, jasje aan!' riep mijn moeder dan, want ik was een teer kind en moest daarom een blazertje aan. Het was maar een dun jasje, maar voor Indische begrippen was het heel wam en ik voelde me er nogal ongemakkelijk in. Maar mijn moeder zei: 'Bandung wordt niet voor niets het 'kindergraf' genoemd!'

Een drukke winkelstraat in Surabaya

meestal pas om elf uur 's ochtends op, voordat de zon er blauw doorheen kon komen. Dat klimaat zorgde tegelijkertijd voor een ongelooflijk weelderige plantengroei. Alles bloeide en groeide er. We hadden vóór en achter een grote tuin die vol stond met dubbele gerbera's,

Er stierven inderdaad nogal wat kinderen aan de gevolgen van het vochtige klimaat: de nevel trok

verbena's en bougainvilles in alle kleuren. Langs de muren van de huizen groeiden aardorchideeën. Dat was heel gewoon. En dan al die verschillende boomsoorten: advocaatbomen, bananenbomen, mandarijnenbomen, heel veel vruchtboomen. Bandung was bekend om z'n prachtige, ruime parken met brede waaierpalmen en vijvers vol vis. Als kind ging ik vaak met mijn moeder of met de tuinjongen naar het IJzermanpark. Ik herinner me ook de 'flamboyants', in het park achter het gemeentehuis: enorme oranje-rode planten, die door de zon een prachtige glans kregen. En al die loofbomen, die met hun enorme kruinen de straten overschaduwden.'

"De overtocht duurde vier weken en met een paar vriendinnen bij elkaar was dat een feest"

Riek: 'Behalve de kweekschool was er voor meisjes geen vervolgopleiding na de middelbare school. Heel veel mensen gingen na het eindexamen dan ook naar Holland om daar te studeren. Je sprak van tevoren met elkaar dat je ging. De overtocht duurde vier weken, dus als je het voor elkaar kreeg met een stel vriendinnen op dezelfde boot te zitten was dat een feest! Ik zou in Holland naar de universiteit gaan en had het met een paar mensen uit mijn klas al helemaal voor elkaar...maar toen brak de oorlog uit en kwam er van alle mooie plannen niets meer terecht.'

Op de boot naar Nederland worden twee meisjes toevertrouwd aan de zorgen van een gouvernante.

"Onderweg zag je krokodillen die op de zandbanken lagen te zonnen"

Lous: Toen we op Borneo woonden (nu Kalimantan), gingen we in de vakanties vaak naar Nieuw-Guinea, met een van de gouvernementsboten waarover mijn vader het beheer had. Je voer dan tussen echte muren van oerwoud door. Onderweg zag je op de zandbanken krokodillen liggen te zonnen. Het waren altijd heel spannende tochten. Op een keer liepen we 's nachts op zo'n zandbank vast. Moesten we wachten tot het vloed was om weer los te komen. Als kind zag je je dan in je fantasie al opgegeten worden door zo'n krokodil, maar met de gedachte dat je vader groot en sterk was en altijd een geweer bij zich had, viel je tenslotte toch in slaap.'

=====

FREGATTEN

Voeding-perikelen bij de K.M. en hoe men zich daaruit redt...
Soerabaia, voorjaar 1949

Sommige van de voedings-artikelen, die door de Koninklijke marine in de Oost werden verstrekt, zijn velen van ons als onvergetelijk bijgebleven: denk maar eens aan de talloze blikken met gedroogde aardappelen, gedroogde snijbonen (in de wandeling 'stamppot van scheermesjes' genoemd) en dan vooral niet te vergeten de niet-te-pruimen Australische boter en als toppunt de duizenden en duizenden blikken hachee, waar het in dit verhaal om draait. Begin 1949 namelijk brak er om nooit achterhaalde redenen brand uit in het voedingsmagazijn KALI-MAS nabij

Tandjong-Perak te Soerabaia en daar lagen onder meer een onnoemelijk aantal blikken marine-hachée opgeslagen. Door de hitte-ontwikkeling begonnen de blikken uit te zetten; een kleine berekening leert, dat als een blik ból gaat staan, je gerust aan de dimensies van dat blik enige centimeters toe mag voegen. En als je, zoals een goed marineman betaamt, de dingen óók in wat groter verband kunt zien zal het duidelijk zijn, dat voor een magazijn dat tot de nok toe vól ligt met dat spul, zoiets buigen of barsten betekent. Welnu, dat gebeurde dan ook ruimschoots in die zin, dat het gehele dak van het gebouw werd ontzet! En was het daar nou maar bij gebléven, maar nee hoor, daartoe is het zuinigheids-besef van onze Intendance-collega's te groot! Dies werden een groot aantal van die bolle blikken tóch over de vloot gedistribueerd en konden wij daar nog maanden van genieten! (Als je tenminste niet over je nèk ging!)

Maar onze marine-knappen zouden geen echte Hollanders zijn geweest, als ze daar geen afdoende oplossing op vonden. Het bleek, dat de blikken gretig aftrek vonden bij de Chinese handelaren, waar wij die spullen omruilden tegen rijsttafel-gerechten! Wat die Chinezen verder met die bolle handel deden, zou ons echt wel worst wezen!! Wij echter genoten wekelijks van een verrukkelijke rijsttafel met toebehoren, terwijl we maandelijks heel trouw het gepaste aantal blikken haché afschreven op onze (beruchte) V.V.L. (Verantwoording van Levensmiddelen), een van de vele maandelijkse rapporten, die men aan boord van schepen en inrichtingen moest indienen bij de Intendance-dienst aan de wal.

Eigenlijk moesten we dan ook onze officier van administratie, hoofd van het voeding-magazijn te KALI-MAS, dankbaar wezen voor zoveel inzicht!!!

Foto's links en rechts: Hr.Ms. 'Van Galen' en

Hr.Ms. 'Van Speijk', die gezamenlijk in het jaar 1970 een zeer succesvolle wereldreis maakten, tijdens welke onder vele andere activiteiten óók een bezoek aan Indonesië werd gebracht, waarbij vele banden weer nauwer werden aangehaald...

Ware hoffelijkheid in Indonesië

Het reisschema van de veelbewogen wereldreis van Hr.Ms. Van Speijk en Hr.Ms. Van Galen voerde dit smaldeel onder andere naar Indonesië en het bleek een der hoogtepunten, zo niet de climax, van die wereldreis te zijn.

Dit gold te meer, daar dit sedert de soevereiniteits-overdracht het eerste Nederlandse officiële vlootbezoek aan het ons zo welbekende Indonesië betrof. De wijze, waarop de Nederlandse marinemannen daar werden ontvangen, was soms om stil van te worden. Er heerste alom tijdens dit bezoek een spontane hartelijkheid, die vaak menige geharde klant ontroerde en daar is, getuige de diverse reisverslagen, geen overdreven woord bij. Een sprekend voorbeeld daarvan werd ons duidelijk bij de ontvangst van de smaldeelcommandant, schout-bij-nacht J.C.H. van den Berg die, vergezeld van de beide scheepscommandanten, zijn opwachting maakte bij de Gouverneur van Oost-Java. Bij die gelegenheid sprak de Gouverneur hen in het Nederlands toe

en legde er de nadruk op, hoezeer hij het op prijs stelde dat de Koninklijke marine op haar wereldreis ook Indonesië had willen bezoeken. Op dit punt onderbrak - hoogst ongebruikelijk - de Indonesische liaisonofficier, die aan het smaldeel voor de duur van het bezoek was toegevoegd, de Gouverneur met de woorden: 'Vergeeft U mij, Excellentie, als ik hierbij een kleine correctie mag stellen: deze mensen zijn hier niet op bezoek, zij zijn hier gerepatrieerd!'

Bronvermelding :

Marinehumor door de jaren heen
Dick N. Wentholt en Gerard Wolf

UIT DE PERS : DE VERDEDIGING DER WESTER SCHELDE.

„Maasbode”, 7 Augustus 1924.

Een nieuwe campagne? — Velen zullen zich nog wel herinneren welk een verwoede internationale pers-campagne er in de jaren 1910 -1911 gevoerd werd tegen plannen, om de Wester-Schelde door een nieuw fort te Vlissingen te versterken. Zekere Belgische bladen gingen daarbij vooraan, dank zij — gelijk thans uit de correspondentie tusschen Iswolski, toenmalig Russisch gezant te Parijs, en Sasonoff, destijds minister van buitenlandsche zaken, gebleken is, —de Fransche subsidies en de medewerking van den Franschen militairen attaché te Brussel. In de laatste weken schijnt het of de strijd opnieuw gaat opflikkeren. Wij wijzen slechts op de interpellatie dienaangaande in het Engelsche Lagerhuis en de rede, welke de gep. generaal C. J. Snijders, gewezen opperbevelhebber van land- en zeemacht, onlangs te Rotterdam gehouden heeft.

Uit het verslag dezer voordracht weten onze lezers hoe de generaal waarschuwde voor het gevaar, dat Nederland van zeezijde bedreigt. Hij zeide o.m.: „België versterkt zijn kustfront en richt met Fransche medewerking Zeebrugge tot torpedoboot-, duikboot-en vliegtuigbasis in.

Klaarblijkelijk geldt het hier een verlenging van het Fransche maritieme front, ten gerieve van de operaties der aanzienlijke Fransche duikboot- en luchtvloot. Maar de natuurlijke afsluiting en vleugeldekking van dit kustfront, van strategisch standpunt bijna onmisbaar te noemen, is de Wester-Schelde en de zooveel betere en veiliger gelegen haven van Antwerpen.

„Men kan er dan ook zeker van zijn, dat wanneer wij op en aan de Schelde weerloos zijn, de Franschen en Belgen aldaar zullen doen, alsof zij thuis zijn, hun ongedekten vleugel door de inbezitneming van Zeeuwsch Vlaanderen zullen beveiligen en van de Wester-Schelde elk gebruik voor Antwerpen zullen maken, dat hun goeddunkt.

Maar Nederland, dit toelatende, komt daardoor onvermijdelijk met de andere oorlogspartijen in conflict en wordt oorlogs-tooneel.

„De eerstvolgende oorlog zal Zeeland opnieuw openliggend en weerloos vinden, de Schelde ten prooi van den energieke en goed toegerusten nabuur, die daarmee zijn welbegrepen oorlogsbelang zal dienen en zijn nationale begeerten bevredigen. Men wete dan echter, dat wij de Schelde en Zeeuwsch-Vlaanderen voor goed verliezen, tot eeuwige schande eener natie, die

schijnheilig hare eenheid met hare Zeeuwsche broeders toejuicht, maar geen offer veil heeft voor het behoud van Zeeland”.

* * *

Deze rede van onzen gewezen opperbevelhebber heeft natuurlijk allerwegen zeer de aandacht getrokken, te meer daar generaal Snijders in de jaren 1910 en 1911 een tegenovergestelde meening verkondigde. Schreef hij toen niet: „men zou een onvergeeflijke fout begaan, een militaire en financieele fout door te Vlissingen millioenen te verspillen”, een uitspraak, waarvan de Fransche en Belgische pers — zie „Temps” van 2 November 1910 — toenmaals dankbaar gebruik maakte?

Het moet gezegd, dat generaal Snijders reeds tijdens den grooten oorlog tot andere gedachten is gekomen. Hij heeft de openliggende Schelde op formidabele wijze doen versterken tot in de Brabantsche heuvels toe. Maar van dit alles is niemandal overgebleven, dan de heuvels, ja zelfs deze niet, want op het oogenblik is men druk bezig met zekere hoogten bij Woensdrecht, waar gedurende de laatste jaren van den oorlog belangrijke militaire werken waren aangelegd, weg te graven.

De toestanden, voortgesprongen uit den oorlog, hebben ongetwijfeld generaal Snijders in zijn frontverandering gesterkt.

Daar is op de eerste plaats de politieke. De afschaffing van België's gegarandeerde neutraliteit heeft voor Nederland de lijn veel scherper getrokken. Men weet hoe tijdens de campagnes van de jaren 1910 en 1911 Fransche en Belgische publicisten op het terrein der internationale politiek juist in verband met die gewaarborgde neutraliteit een bijzonder Schelderecht in oorlogstijd voor België opeischten. Thans is alle dubbelzinnigheid in deze van de baan en meer dan ooit heeft Nederland den plicht de Schelde te verdedigen, vooral waar wij met zooveel klem en kracht opkomen voor onze bedreigde soevereiniteitsrechten over de Schelde en haar mondingen. Dan is er nog de wijziging in den militairen toestand, welke ons — zoo de echte volken-bonds ideeën niet verwezenlijkt kunnen worden — zal noodzaken de Schelde te versterken. Generaal Snijders heeft er reeds op gewezen hoe België — dat zijn leger nog altijd op grooten voet houdt: — bezig is met raad en daad van Frankrijk zijn kust te versterken.

België is een totaal veranderd verdedigingssysteem aan het uitwerken. Was Antwerpen vroeger het groote steunpunt, thans zou België van plan zijn de beide provincies Vlaanderen en wellicht ook een deel van de provincie Antwerpen tot nationaal legerkamp te maken met de kuststrook als basis. Men begrijpt welk gevaar deze wijziging voor Nederland beteekent, te meer, waar, zooals generaal Snijders aantoonde, de rechtervleugel van dit Fransch—Belgisch verdedigings-systeem totaal ongedekt ligt.

Daar komt nog bij, dat Zeebrugge, welke in dit systeem als oorlogs-en bevoorradingshaven zou moeten optreden, niet voldoende vertrouwen wekt, zelfs niet bij de Belgen. Nog dezer dagen heeft de Belgische minister van nationale verdediging, Forthomme, in zijn annexe bij het wetsontwerp tot stichting van een vrijhaven-Zeebrugge dit wantrouwen niet onder stoelen of banken gestoken. Om al die redenen — wij laten de begeerte naar Zeeuwsch-Vlaanderen en zelfs naar meer onbesproken — is het gevaar voor een schending onzer soevereiniteit op de Schelde bij een volgenden oorlog veel grooter geworden, indien wij althans niet tijdig de noodige maatregelen nemen.

* » *

Ook in het buitenland heeft de voordracht van generaal Snijders de aandacht getrokken. Het „Handelsblad van Antwerpen 'b.v. wijdt er een artikel aan, waarin het de voornaamste passages dezer rede citeert en zich tenslotte afvraagt, juist, zooals in de campagne van 1910 — of de plannen-Snijders niet gericht zijn tegen België en zijn bondgenooten.

Het blad besluit:

„Het weze eens en vooral gezegd: er bestaat in België geen nationale begeerte naar eenig grondgebied van welken nabuur ook, er bestaat alleen eene nationale begeerte naar een vrije Schelde, eene Schelde die aan Antwerpen volledige verdedigingskracht schenkt, wanneer ons land in nood verkeert.

„De souvereiniteit van Holland overeen te brengen met de souvereiniteit van België is geen onmogelijk werk; zonder veronderstellingen van gewapende conflicten aansturen naar vreedzame regelingen, ziedaar waaraan twee kleine gebuurlanden hunne beste krachten kunnen wijden”. Tot zoover het Antwerpsche blad, dat onjuist is in zijn conclusie. Een eventueele versterking der Westei-Schelde zou geenszins gericht zijn tegen België, maar tegen iedereen, die onze rechten tracht te schenden. Een sterke Wester-Schelde zou zelfs in het voordeel zijn van België, wij daardoor de rechtervleugel van het Belgisch kustfront gedekt wordt.

Wat betreft de plechtige verzekering, dat er in België geen nationale begeerte bestaat naar eenig grondgebied van welken nabuur ook, daarvan nemen wij gaarne nota, doch wij zijn zoo vrij op te merken, dat men in tijden van oorlog en van victorie — wij zouden hier recente voorbeelden kunnen aanhalen — dienaangaande dikwijls heel anders denkt dan in kalme vredesdagen.

Inzake de Schelde wenscht het „H. v. Antwerpen” blijkbaar nog altijd een co-souvereiniteit. Het blad is de meening toegedaan dat de souvereiniteit van Nederland overeen te brengen is met de souvereiniteit van België en dat de twee kleine landen hun beste krachten moeten wijden aan vreedzame regelingen, die dan voor België — gezien de rol, welke het Antwerpsch orgaan aan de Schelde wil toewijzen — echte militaire privileges zouden zijn.

Neen, een regeling in den geest van het „H. v. A.” is thans zeker niet mogelijk, nu de koers van de internationale politiek der beide landen zoover uiteenloopt. België bindt zich aan een groote mogendheid of een groep van groote mogendheden om actief deel te nemen, daartegenover volgt Nederland een neutraliteits-politiek, een politiek van zelfstandigheid.

Volgens onze meening zou een dusdanige gedragslijn ook voor het kleine België zeer aanbevelenswaardig zijn, maar nu het niet zoo is, zou elke regengng in bovengenoemden zin ons uit den vastgelegden koers slaan.

Wij hebben te waken dat zulks niet gebeurt en wij zullen dit met des te meer succes kunnen doen naarmate wij op tijd en stond onze aandacht schenken aan de versterking der Wester-Schelde.

St. D

Dit was het voor deze week,
volgende week weer verder..